

Lənkəran sakininə polis idarəsində işgəncə verilib

Hürriyyət

SİZİN ÜÇÜN QƏZET

№22 (3220) 5 iyul / 2022-ci il

Həftədə 1 dəfə çıxır

Qiyməti: 60 qəpik

ANA XƏBƏR

Qarabağ qazisi İcra Hakimiyyətinin qarşısında özünü yandırdı

Azərbaycan quru sərhədlərini niyə tam qapatdı? Ölkəmizin təhlükəsizliyinə qarşı hansısa çirkin planlar işlənir?

GÜNÜN NƏBZİ

Baxış

Dövlətçilik və sosial siyasət

Qanuna əməl etməyən məmur vətəndaşdan qanuna əmlə etməyi tələb etmək haqqını itirir...

3

Təhlil

Özbəkistanda nə baş verir?

Və yaxud Türk toplumları arasında iğtişaşın yardılmasında Rusiyanın nə kimi rolu var...

5

Xəbər

ADP-dən Rusiyanın aqressiyasına qarşı təklif

2

Ölkə

Özünün xəbəri olmadan izahatı alındı...

İmişli sakininin Mərkəzi Xəstəxananın direktorundan şikayəti "tədbir görülməsi" üçün elə onun özünə göndərilib

10

Xəbər

Səfərbərlik Xidmətinin yeni icadı

Azərbaycan qanunları "məqsəduyğunluq maddəsi" ilə tətbiq edilmiş...

2

Region

Ukraynaya müharibəsinə gətirən səbəblər

Və yaxud Putin Rusiyasını qarşıda nə gözləyir?!

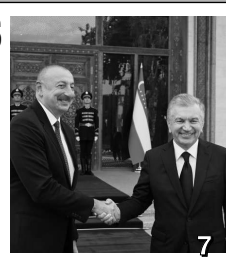

13

Layihə

Mərkəzi Asiyada baş verən hadisələrdə İran faktoru

Azərbaycan fars rejiminin səmimiyyətinə inanmalıdırmı?

7

"Qadın kolonu"ndan "Hürriyyət"ə sensasion məktub

4 sayılı Cəzaçəkmə Müəssisəsində məhbus həyatı yaşayan qadınlar: "Yeni binaya köçsək də, indi lap zülm çəkirik, bəzən intihar etmək istəyirik, burda xaos vəziyyətidir"

"Qadın kolonu" kimi tanınan 4 sayılı Cəzaçəkmə Müəssisəsindəki "xaos vəziyyət" heç də yeni deyil. Xatırladaq ki, hələ 2020-ci ilin sonunda İsgəncələrin Qarşısının Alınması üzrə Avropa Komitəsinin nümayəndələri Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyi Penitensiar Xidmətinin bir neçə cəzaçəkmə müəssisəsinə baş çəkmişdilər...

4

Türk dünyasının Elçibəyi

24 iyun Azərbaycanın ictimai-siyasi həyatında önəmli mövqeyi olan, sabiq Prezident Əbülfəz Elçibəyin anadan olduğu gündür. Onun haqqında olan düşüncələrimi hörmətli oxucularla bölüşməyi özümə mə-nəvi borc bilirəm. Əbülfəz Elçibəy, keçən əsrin 70-ci illərindən bu günədək ictimai-siyasi gündəmdə öz mövqeyini qoruyub saxlamaqdadır. Onu tanıyıb bilənlər, sevənlər, təqdir, tənqid, təhqir edənlər, hətta Elçibəy adını qışqançılıqla qarşılayanlar arasında həm özümüzdən olanların, həm də başqalarının sayı-hesabı bəlli deyil. Lakin əminəm ki, sevənləri, təqdir edənləri, ardıcılıarı ona nifrət bəsləyənlərdən dəfələrcə çoxdur. Əbülfəz bəyi universitetdə oxuduğum ilk günlərdən tanıyırdım...

11

Fakt

ideologiya

II Yelizaveta öz vəzifəsini şahzadə Çarlza verir

Böyük Britaniya kraliçası II Yelizaveta öz vəzifələrinin bir hissəsini taxtın varisi, Uels şahzadəsi Çarlza həvalə edir. Qafqaz.-media bu barədə "The Sunday Times"-a istinadən xəbər verir.

Nəşr 10 ildən artıq müddətdə ilk dəfə Bükinqem sarayı tərəfindən dərc edilən monarxın rəsmi vəzifələrinin siyahısına əhəmiyyətli dəyişikliklər edildikdən sonra belə qə-

naətə gəlib. Əvvəllər ona baş nazirin formal təyin edilməsi, parlamentin yeni sessiyalarının açılışında iştirak, dövlət səfərləri və belə səfərlər zamanı Böyük Britaniyaya gələn digər dövlətlərin yüksək vəzifəli şəxsləri ilə görüşlər daxil olmaqla, 13 bəndlik siyahı daxil edilib.

"The Sunday Times"-ın saraydakı mənbəsi bunun yalnız sənədin "kiçik yenilənməsi" olduğunu bildirib.

Xatırladaq ki, may ayında 73 yaşlı şahzadə Çarlz ilk dəfə parlament iclasının açılışında II Yelizavetanı əvəz etdi. Kraliça 59 ildən sonra ilk dəfə bu mərasimdə iştirak etməyib. Bu il Zati-aliləri ənənəvi olaraq monarxın iştirakını tələb edən və II Yelizavetanın cədvəlində olan digər tədbirlərdə də anasının əvəzinə iştirak edirdi.

Zidan tükəldirmək üçün Türkiyəyə gəldi

"Yuventus", "Bordo", "Real Madrid" kimi komandalarda oynayan və aktiv futbol karyerasını bitirdikdən sonra "Real Madrid"-də baş məşqçi kimi çalışan Zinəddin Zidan keçəlliyinə son qoymaq qərarına gəlib.

Lent.az xarici KİV-ə istinadən xəbər verir ki, o bunun üçün Türkiyəni seçib. 50 yaşlı məşhur keçən ay gizli şəkildə İstanbulda əməliyyat olunub. O, bunun gizli qalmasını istədiyi üçün xəstəxanada bütün qeydiyyatları meneceri adına edib. İstanbulda iki həftə oteldə qalan ulduz saç transplantasiyası əməliyyatından sonra gizli şəkildə Fransaya qayıdıb.

Əyləncə səhifəsi

Elektromobil üçün 17 illik növbə yarandı

Amerikanın "General Motors" (GM) şirkətinin rəhbərliyi bildirib ki, 2022-ci ilin iyulunda "Hummer EV" elektromobili üzrə növbə 17 ilə çatıb. Milli. Az xəbər verir ki, dilerlər elektromobil üçün təxminən 77 min sifariş toplayıblar.

Buna baxmayaraq, GM avtomobil zavodu gündə cəmi 12 belə avtomobil istehsal edə bilir. Bu, elektron komponentlərin və akkumulyatorların azlığı ilə əlaqədardır. Elektromobilin bahalı versiyası 1000 at gücünə malik üç elektrik mühərriki ilə təchiz edilib. Mühərriklərin toplam enerji ehtiyatı 550 km-dir.

Qeyd edək ki, "Hummer EV"-nin başlanğıc qiyməti 84 650 dollardır.

1,75 milyard dollarlıq mənzil satışı...

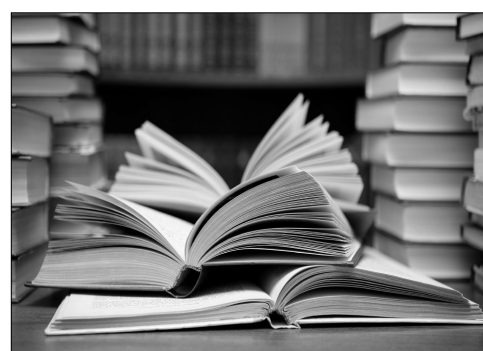
Nyu-Yorkda koronavirus pandemiyasının başlanğıcından bəri mənzil satışı üzrə ən bahalı sövdələşmə bağlanacaq. "The Wall Street Journal"-a görə, məbləğ bir milyard dolları keçəcək.

Mülklər "Orbach Affordable Housing Solutions" və "Black Spruce Management" şirkətləri tərəfindən alınacaq. İcarayə verilə bilən təxminən 1700 mənzili olan altı bina üçün onlar 1,75 milyard dollar ödəyəcəklər.

Obyektlər investorlara 3 faizdən 5 faizə qədər gəlir gətirə biləcək.

"Forbes" binaların 1960-2018-ci illər arasında tikildiyini aydınlaşdırıb. Layihənin həyata keçirilməsinə amerikalı podratçı Şeldon Şolou cavabdeh idi. Sahibkar 2020-ci ildə 92 yaşında Nyu-Yorkda vəfat edib.

Kitab oxumaq ömrü uzadır?

ABŞ-ın Miçigan Universitetinin əməkdaşları 12 illik tədqiqatın nəticələrini açıqlayıblar. Araşdırmanın nəticəsi nüfuzlu elmi jurnalda çap olunub.

Məqalədə göstərilir ki, əməkdaşlar kitab oxumağın insan həyatına təsirini öyrəniblər. Bu məqsədlə 3 qrup insan seçilib: oxumayanlar, az oxuyanlar və çox oxuyanlar.

12 il ərzində çox kitab oxuyanların digərlərindən 12-24 ay daha çox yaşadığı məlum olub. Kitab oxuyanların qəfil ölüm riski də 20% az olub.

Alimlərin fikrincə, kitab oxumaq insanı stressdən uzaqlaşdırır, ətraf aləmi dərk etməsini yaxşılaşdırır. Bu 2 amil ömrün uzanmasına birbaşa təsir göstərir.

Tədqiqat zamanı elektron kitab oxuyanlar nəzərə alınmayıb.

Rusiyada ən uzun kabab Vladivostokda bişirilib

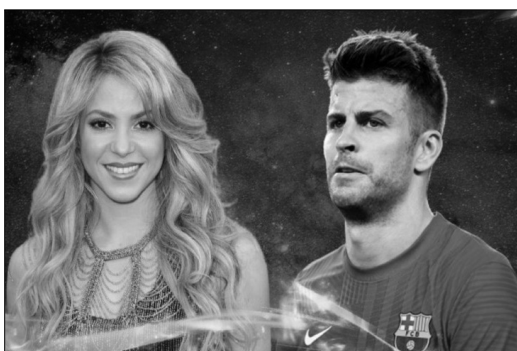
Vladivostokda şəhər günü üçün ölkənin ən böyük şiş kababı hazırlanıb, bu hadisənin "Rusiyanın Rekordlar Kitabı"-na daxil edilməsi planlaşdırılır. REN TV-nin məlumatına görə, yeməyi hazırlamaq üçün 650 kiloqram ət lazım olub.

Bir anda 300 nəfər kabab bişirməklə məşğul idi. Axlestışev sahili boyunca bir manqal zolağı uzanırdı. Çətinlik onda idi ki, yeməklərin hazırlanmasında iştirak edənlər kababı eyni vaxtda çevirməli idilər ki, yemək düzgün hazırlansın.

Şəhər sakinləri və qonaqlar prosesi izləyib, daha sonra hazır yeməyin dadına baxıblar. İndi təşkilatçılar yeni rekordu rəsmi qeydiyyatdan keçirməlidirlər.

Jerar Pike və Şakira bir-birini məhkəməyə verməyə hazırlaşır

kaya aparmağı planlaşdırması ilə razılaşmış. Bundan sonra Şakira qəzəblənib və Pike-nin sirlərini açacağı ilə hədələyib.

"Şakira hər şeyə hazırdır. O, Pikenin flört etməsinə yad deyildi, amma heç vaxt onun onu aldatdığını düşünmürdü. İndi onun məlumat axtaran və Pike və onun davranışı haqqında ətraflı hesabat hazırlayan adamları var", - mənbə deyib.

Kolumbiyalı müğənni Şakira "Barselona"-nın müdafiəçisi Jerar Pikedən ayrıldıqdan sonra ortaqları arasında qardaşlarının yaşadığı Mayamiyə aparmaq istəyir və futbolçu bunun qarşısını almaq niyyətindədir.

Lent.az xarici mediaya istinadla bildirir ki, müğənni və futbolçu ötən ay ayrılıqlarını açıqlamışdı. Cütliüyün iki oğlu var - 10 yaşlı Milan və 8 yaşlı Səşə. İndi keçmiş həyat yoldaşları ümumi uşaqlarının qeyyumluğunu müzakirə edirlər. Pike Şakiranın uşaqları Amerikalıya aparmağı planlaşdırması ilə razılaşmış. Bundan sonra Şakira qəzəblənib və Pike-nin sirlərini açacağı ilə hədələyib.

Təsisçi:

Sərdar Cəlalovlu

Baş redaktor:

Vüqar Məmmədov

Tel: 070 333 22 85

012 496 98 93

E-mail: vuqar-mt@mail.ru

Dizayner:

Seymur Həsənov

"Hürriyyət" qəzetinin internet unvanı:

Hurriyyet.az

E-mail: hurriyyet@mail.ru

Tiraj: 2500

Redaksiyanın ünvanı:

AZ 1008, Bakı, akademik

Ələşrəf Əlizadə küçəsi, 31

Telefonlar: 496-10-72; 496-08-35

Lisenzianın qeydiyyat nömrəsi: V 165

Müəlliflərin mövqeyi ilə redaksiyanın

mövqeyi üst-üstə düşməyə bilər.

Əlyazmalar geri qaytarılmır.

Redaksiyanın kompüter mərkəzində

yığılıb səhifələrin və "Futbol+ servis"

mətbəəsində çap edilib.

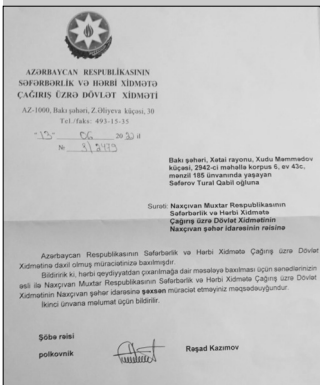

Bu işarə altında dərc olunan yazılar reklam xarakterlidir.

Qəzet 1991-ci ildən çıxır.

Səfərbərlik Xidmətinin yeni icadı...

Azərbaycan qanunları
“məqsədəuyğunluq maddəsi”
ilə tətbiq edilmiş...

Bir neçə aydır ki, Bakı şəhərindəki mülkiyyətində olan mənzilə daimi qeydiyyatda düşə bilməyən tanınmış jurnalist, TNS İnformasiya Agentliyinin direktoru Tural Səfərov naxçıvanlıların qeydiyyat problemini ictimailəşdirmişdi. Ancaq hələ də bu problem öz həllini tapmayıb.

Tural Səfərov Səfərbərlik və Hərbi Xidmətə Çağırış üzrə Dövlət Xidmətinə müraciətinə verilən absurd və qanunsuz cavabı da ictimailəşdirib. Həmkarımızın “Facebook”da yazdığı statusu təqdim edirik:

“Artıq aylardır ki, mən Bakı şəhərindəki mülkiyyətimdə olan mənzilə daimi qeydiyyatda düşə bilmirəm. Daxili İşlər Nazirliyinin Baş Pasport, Qeydiyyat və Miqrasiya İdarəsi hərbi uçotu əsas götürərək mənə daimi yaşadığım ünvana daimi qeydiyyat almaqdan imtina edir. Biz də hərbi qeydiyyat məsələsini həll etmək üçün Səfərbərlik və Hərbi Xidmətə Çağırış üzrə Dövlət Xidmətinə müraciət etdik. Əvvəlcə Xidmətin Xətai Rayon İdarəsinə müraciətim oldu. Ancaq İdarədə müraciətimə müsbət cavab verilmədi, ərizəm qəbul edilmədi, Naxçıvandan hərbi qeydiyyatdan çıxmağım tələb olundu.

Bundan sonra Xidmətin özünə müraciət etdim. Səfərbərlik və Hərbi Xidmətə Çağırış üzrə Dövlət Xidmətinin şöbə rəisi Rəşad Kazımovun imzası ilə daxil olan məktubu olduğu kimi təqdim edərdim:

“Azərbaycan Respublikası Səfərbərlik və Hərbi Xidmətə Çağırış üzrə Dövlət Xidmətinə daxil olmuş müraciətinizə baxılmışdır. Bildiririk ki, hərbi qeydiyyatdan çıxarılmışa dair məsələyə baxılması üçün sənədlərinizin əsli ilə Naxçıvan Muxtar Respublikasının Səfərbərlik və Hərbi Xidmətə Çağırış üzrə Dövlət Xidmətinin Naxçıvan Şəhər İdarəsinə şəxsən müraciət etməyiniz məqsədəuyğundur”.

Görürsünüzmü. Azərbaycan qanunları məqsədəuyğunluqla tətbiq edilmiş. Mən hərbi xidmətlə bağlı qanunları oxudum, ancaq “məqsədəuyğun” maddəsinə tapa bilmədim. Hər kəsə belli olmayan belə bir qanun Səfərbərlik və Hərbi Xidmətə çağırış üzrə Dövlət Xidmətinin arxivində saxlanılırsa, bu, başqa məsələ. Əgər mənim Naxçıvana getməyim qanunun tələbidirsə, o zaman qanunun maddəsini xatırladılar və bildirdilər ki, mütləq gedib Naxçıvanda qeydiyyatdan çıxmalıyam. Məktubda yaşadığım ünvana qeydiyyatda düşməklə bağlı heç nə yazılmayıb. Mənim sağlamlıq vəziyyətim Naxçıvana getməyə imkan vermir. İndi mən nə etməliyəm? Bakı şəhərində qeydiyyatsız yaşamaqlıyam? Bu qədər qanunsuzluq olar? Amma mənə yara bilməyəcəksiniz. Bunu kimin tapşırığı ilə etdiyiniz hər kəsə məlumdur.

Bildirirəm ki, bu, “Hərbi vəzifə və hərbi xidmət haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun kobud şəkildə pozulmasıdır. Həmin qanunun 4.2-ci maddəsində göstərilir ki, çağırışçıların və hərbi vəzifəlilərin (bu Qanunun 4.4-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş hərbi vəzifəli istisna olmaqla) hərbi qeydiyyatı onların yaşayış yeri üzrə, 3 aydan artıq müddətə yaşayış yerini dəyişdikdə isə olduğu yer üzrə müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən aparılır. Qanunun 7.2-ci maddəsində isə bildirilir ki, hərbi vəzifəli və çağırışçıların yaşayış yerini 3 aydan çox müddətə dəyişdikdə yaşayış yeri üzrə hərbi qeydiyyatdan çıxmalı və olduğu yer üzrə hərbi qeydiyyatda durmalıdırlar. Qanuna görə bu, mənim hərbi vəzifəli kimi vəzifəmdir. Mən məsuliyyətli vətəndaş kimi, Azərbaycan Respublikasının qanunlarına əməl etməyi özümün vətəndaşlıq borcu hesab edirəm. Və bildirirəm ki, yaşadığım ərazidə hərbi qeydiyyatdan alınmadığıma görə məsuliyyət daşımıram.

Amma qətiyyətlə narazı deyiləm. Sonda ədalətin zəfər çalacağına, qanunu pozan, kimlənsə tapşırığı ilə işləyən məmurların isə çox qısa zaman ərzində cəzalandırılacağına əminəm”.

Hazırladı: RƏŞAD

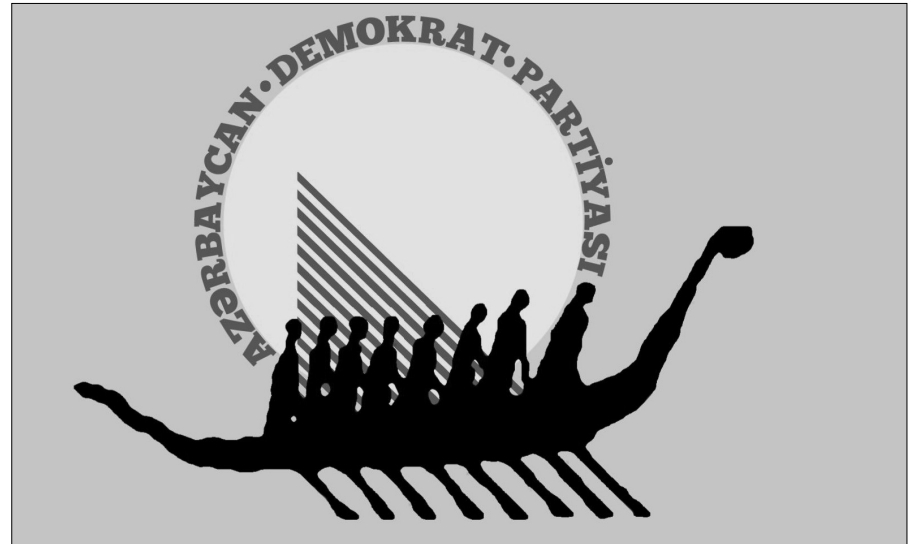
ADP-dən Rusiyanın aqressiyasına qarşı təklif

Dünən ADP İdarə Heyətinin ölkə və beynəlxalq aləmdə baş verən ictimai-siyasi vəziyyətə dair növbəti toplantısı keçirilib. Partiyanın mətbuat xidmətindən verilən məlumata əsasən, toplantı iştirakçıları Rusiyanın Ukraynaya qarşı başladığı hərbi müdaxilənin acı nəticələrinə münasibət bildirib.

İdarə Heyəti beynəlxalq təpkilərə, tətbiq olunan sanksiyalara baxmayaraq Rusiyanın beynəlxalq hüquqa zidd olaraq və on minlərlə insanın ölümü hesabına başa gələn bu qanlı müharibəni dayandırmaq fikrindən uzaq olmasını qətiyyətlə pisləyib. Qeyd olunub ki, bu müharibə yaratdığı təhlükə, gətirdiyi fəsadlar baxımından iki ölkə arasında olan müharibə çərçivəsindən kənara çıxmaqdadır və dünya dövlətləri Putin Rusiyanı durdurmaq üçün bütün səylərini birləşdirməli, tətbiq olunan sanksiyalar genişlənməli və Ukraynaya hərbi, siyasi, humanitar yardım durmadan artırılmalıdır.

İdarə Heyəti NATO-nun növbəti sammitində Finlandiya və İsveçin bu alyansa üzv qəbul edilməsinə yaşıl işıq yandırılması məsələsi ətrafında fikir mübadiləsi aparıb. Partiya yetkililəri NATO-nun şərqli doğru genişlənmə istiqamətində atdığı qətiyyətli addımları Rusiya aqressiyasının, ekspansiya siyasətinin qarşısını almaq baxımından vaxtında görülən tədbir kimi dəyərləndirib və alyansın növbəti mərhələdə Ukrayna, Gürcüstan və Moldova respublikaları hesabına daha da genişləndirilməsinin zəruriliyini diqqətə çatdırıb. Rəsmilər eyni zamanda qardaş Türkiyənin İsveç və Finladiya dövlətlərinin NATO üzvlüyünə qəbulu ilə bağlı irəli sürdüyü şərtləri qəbul etməsindən məmnun olduğunu bildirib və bu ölkələrin gələcəkdə terrorçu qüvvələri bir daha dəstəkləməyəcəyinə əminliyini ifadə edib.

İdarə Heyəti Azərbaycanla Özbəkistan arasında dotluq, qardaşlıq əlaqələrinin ən yüksək səviyyəyə qalxmasına xidmət edən görüşlərin keçirilməsinə yüksək dəyərləndirib və bu əlaqələrin ikili, daha geniş formatda türkdilli respublikalar arasında davam etməsini, ölkələrimizi təhdid edən qüvvələrə qarşı beynəlxalq arenada vahid cəbhədən çıxışı etməsinin vacib-

Partiya NATO-nun Ukrayna, Gürcüstan və Moldova respublikaları hesabına daha da genişləndirilməsinin zəruriliyini bildirir...

liyini diqqətə çatdırıb.

İdarə Heyəti Xəzəryanı dövlətlərin Aşqabadda keçirilən sammitin nəticələrinə münasibət bildirib və Xəzər hövzəsinin demilitarizasiya olunması, Rusiyanın bu akvatoriya başqa ölkələrə hərbi müdaxilə etməsinə məhduddiyyətlər qoyulması istiqamətində ortaq məxrəcə gəlinməsinə region və dünya üçün təhlükəsizlik açarı kimi dəyərləndirib.

İdarə Heyəti son vaxtlar bir sıra siyasilərin, VIP sədri Ə.Əliyevin, “Tərtər işi” üzrə araşdırıcı İ.Əslanlının sifarişli həbsindən, müxtəlif bəhanələrlə bu həbslərin müddətinin uzadılmasından narazı olduğunu bildirib və hakimiyyətə siyasi baxışlarına görə həbs tendensiyasına son qoymağa, insan haqları, fikir azadlığı, alternativ düşüncəyə hörmət barədə beynəlxalq təşkilatlar qarşısında üzərinə götürdüyü öhdəlikləri vicdanla yerinə yetirməyə çağırıb.

İdarə Heyəti Naxçıvan Muxtar Respublikasından İran və Türkiyəyə gedən quru yolların yenidən bağlanması, bu addımın hansı zərurətdən irəli gəlməsi məsələsinə münasibət

bildirib və hakimiyyətdən məsələ ilə bağlı cəmiyyətə düzgün, şəffaf məlumat verməyi tələb edib. Eyni zamanda, quru yolun bağlanması ilə əlaqədar yaranan problemlərin aradan qaldırılması, Türkiyədə təhsil alan on minlərlə tələbənin vətənə dönüşü üçün gözləntili qaydalar tətbiq edilməsinin vacibliyini diqqətə çatdırıb və hakimiyyəti bu istiqamətdə təcili tədbirlər görməyə çağırıb.

İdarə Heyəti son günlər Laçın ərazisində məskunlaşmaqda davam edən bir neçə erməni ailəsi sakinlərinin “sülhməramları” rus kontingentinin gözü qarşısında tikililərin yandırılması, maddi mədəniyyət abidələrimizin vandalcasına dağıdılması üsullarına əl atmasından ciddi narazı olduğunu bildirib və hakimiyyəti həmin ərazilərə hərbi müdaxilə etməklə, bu vandalizmin qarşısını almağa, terrorçu qrupları zərərsizləşdirməyə çağırıb.

Sonda cari məsələlər müzakirə olunub və İdarə Heyəti üzvlərinin yay məzuniyyətinə çıxması ilə bağlı qərar qəbul olunub.

Hazırladı: KƏNAN

Zakir Hüseynov - 66

ADP sədrinin müavini Zakir Hüseynovun 66 yaşı tamam olur. Bu münasibətlə partiyanın sədri Sərdar Cəlalovlu və İdarə Heyəti Zakir bəyi təbrik edir. Təbrikdə deyilir:

Hörmətli Zakir bəy!

Ömrünüzün müdriklik çağı olan 66 yaşınızın tamam olmasını təbrik edir, Sizə can sağlığı və bəxətli ömür arzulayırıq.

Sizin ADP-nin təşkilatlanmasında, partiyanın ideya və prinsiplərinin təbliğ edilməsində xüsusi xidmətləriniz var. Siz bir demokrat kimi ölkəmizdə demokratik və ədalətli cəmiyyət quruculuğu istiqamətində ardıcıl fəaliyyət göstərdiyiniz dövr ərzində bütün məhrumiyyətlərə sinə gərmisiniz. Ümid edirik ki, bundan sonra da haqq işi uğrunda mübarizədə bizimlə bir sırada olacaq, ölkəmizdə arzuladığınız azad cəmiyyətin formalaşması istiqamətində yorulmadan mübarizənizi davam etdirəcəksiniz. Bir daha Sizi 66 yaşınızın tamam olması münasibətilə təbrik edir, şəxsi həyatınızda, siyasi mübarizənizdə arzu və niyyətlərinizə çatmağınızı arzulayırıq.

Dövlətçilik və sosial siyasət

Dövlət onu təşkil edən xalqın simvolik bədənə, həmin dövlətdə həyata keçirilən siyasət isə xalqın ruhudur

Bu gün Azərbaycanda xalqın narazılığına səbəb olan və ayrı-ayrı qrupları kortəbi etirazlara vadar edən ən kəskin problemlərdən biri ayrı-ayrı sosial qruplarla bağlı həyata keçirilən sosial siyasətin qənaətbəxş olmamasıdır. Hər şeydən əvvəl, Beynəlxalq Uşaq Hüquqları Konvensiyasının tələblərinə zidd olaraq uşaqlara yönəlik sosial siyasətin həyata keçirilməməsi, müharibə iştirakçıları, qaziləri ilə bağlı sosial təminatda yol verilən qüsurlar, işsizlər ordusu, az-təminatlı ailələr, tələbə və təqaüdcülərlə bağlı həyata keçirilən sosial siyasətin günün tələblərinə cavab verməməsi bu qəbildən olan problemlərdəndir.

Məsələyə sosial ədalət, hüquq və azadlıqlar kontekstindən yanaşmağı bir kənara qoyub, yalnız siyasi kontekstdən yanaşdıqda belə bir suala cavab vermək lazım gəlir: Dövlətdə sosial siyasət nə üçün həyata keçirilir və bunun dövlətin mövcudluğu ilə nə kimi əlaqəsi vardır?

(Əvvəli ötən sayımızda)

Tez-tez belə sual meydana çıxır: Əgər həqiqətən Azərbaycanda vətəndaşların sosial vəziyyəti bu qədər ağırdırsa, nə üçün xalq etiraz etmir?! Bunun iki başlıca səbəbi var:

Birincisi, politologiya elmi sübut edib ki, insanlar nə qədər sosial-iqtisadi hüquqlarını qorumağa meyl edərsə, bir o qədər siyasi hüquqlardan könüllü imtina edirlər. Bu da dolayısi ilə elə onun sosial-iqtisadi hüquqlarının pozulması ilə nəticələnir.

İkincisi, ağır sosial-iqtisadi vəziyyətə düşən insanın mənəvi vəziyyətidir, hansı ki, sosial məsuliyyət hissindən məhrumdurlar. Belələrini K.S.Lusisin obrazlı olaraq "sinsiz insanlar" adlandırır. O yazır: "Sinsiz insanlar yalnız arzu və dərrakədən ibarət olan, amma özünü təsdiqə məğrurluğu olmayan insanlardır". Qurani-Kərimdə belələri "qəlbi möhürlənmişlər" adlanır. Sinsiz insan heyvani təbiətində təzahür edən, yeni yalnız ibtidai tələbatlarını ödəmək məqsədi daşıyan insandır. Onu yemək və ən yaxşı halda ailə qayğıları düşündürür. Yalnız sosial-iqtisadi haqları düşünən insanın mənəvi dəyərlərə yiyələnməsi və həmin dəyərlər uğrunda mübarizə aparması mümkün deyil.

Dövlətdə siyasətin həyata keçirilməsi onun məmurlar təbəqəsinin mənəvi və peşəkarlıq keyfiyyətləri ilə sıx bağlıdır. İstənilən dövlət sədaqətli, peşəkar və dövlətçilik şüuruna malik məmurlar ordusu olmadan heç bir sahədə nailiyyət əldə edə və inkişaf edə bilməz. Vaxtilə Stalinin "Məmurlar hər şeyi həll edir" fikri də dediklərimizi bir daha təsdiq edir.

Bu mənada Azərbaycan dövlətçilik təcrübəsinin ən ciddi problemlərindən biri idarəedənlər problemdir. Azərbaycan məmurları dövlətin xalqa yönəlik siyasə-

tinin qarşısını kəsən ən ciddi əngəllərdəndir. Hakimiyyətin az-təminatlılarla, işsizlərlə və hətta koronavirusla bağlı müəyyən etdiyi sosial-siyasətin ciddi nəticələr verməməsinə də məmurların qeyri-qanuni fəaliyyətində axtarmaq lazım gəlir. Bununla bağlı bir çox məmurun cinayət məsuliyyətinə cəlb olunması da dediyimizi bir daha sübut edir. Siyasi fəlsəfənin yaradıcılarından biri olan K.A.-

sətçisi, dövlət xadimi, sosioloq F.Fukuyama "Tarixin sonu və axıncı adam" adlı kitabında yazır: "Xalqa dövlət arasında tam uyğunluq olmadığından, liberal demokratiya hər yerdə olmur və həmişə sabit qalır... İdarəetmə rejimin əlverişli şüurlu seçimidir". Buradan da idarəetmənin keyfiyyəti məsələsi aktualıq kəsb edir. Politologiya elmi iki cür idarəetmə müəyyən edib: aşağı və yuxarı

Helvetsiy yazır: "Dövlət yalnız öz millətinin gücü ilə güclüdür, millət isə yalnız idarə edənlərin müdrikliyi ilə güclüdür". Burdan aydın olur ki, dövlət yalnız millətin sosial, iqtisadi və mədəni səviyyəsinə yüksəldən məmurlar ordusunun vasitəsi ilə özünü gücləndirə bilər. "Məmurların müdrikliyi" hər şeydən əvvəl hər bir məmurun məmurluq fəlsəfəsini dərk etməkdən və ona uyğun fəaliyyət göstərməkdən keçir. Məmurluğun fəlsəfəsi xalqa xidmət etməklə dövləti möhkəmləndirməkdən ibarətdir. O məmur ki, guya, dövləti möhkəmləndirmək adı altında xalqı zəiflədən yanlış fəaliyyət göstərir və ya məmurluq vəzifəsinin məhiyyətinə uyğun olmayan fəaliyyətlə məşğul olur, onlar xalqı zəiflətməklə bilavasitə təmsil etdikləri dövləti zəiflədir. Bunu ağacı içindən yeyən qurdlarla müqayisə etmək olar. Əmir Teymur deyirdi ki, bir qala içəridən təhvil verilməsə, kimsə onu fəth edə bilməz. Elə Əlinəcə qalasını on dörd il mühasirədə saxlamasına baxmayaraq, onu fəth edə bilmələrinin də səbəbi bu qalanı içindəkilərdən kimsənin təslim etməyə cəhd etməməsi olmuşdur.

Hər bir məmur ordusunun fəaliyyəti hər şeydən əvvəl idarəetmə stili ilə sıx bağlıdır. Amerika siya-

Bəs, onda dövləti zəiflədən məmur özbaşallığından necə xilas olmaq olar? Hər şeydən əvvəl məmurların təyini prinsipini dəyişdirmək lazımdır. Normal dövlətlərdə məmurlar dövlət və cəmiyyət qarşısında xidmətlərinə, dövlətə və millətə sədaqətinə görə təyin olunur. Bu zaman heç bir xarici məcburetmə olmadan hər bir məmur yalnız dövlətinə və xalqına xidmət etmiş olur ki, bu da məmur azadlığı kimi təzahür edir. Azad məmur təşəbbüskar, qanuna bağlı, siyasi cəhətdən yetkin kadr deməkdir. Başqa sözlə, dövlətdə xarici məcburetməni məhdudlaşdırmaqla daxili məcburetməni, yəni könüllülüğü genişləndirmək, inkişaf etdirmək lazımdır. Bu "məmur tərbiyyəsi" sisteminin yaradılmasını tələb edir. Hər bir könüllü fəaliyyət istənilən xarici məcburetmədən meydana çıxan fəaliyyətdən daha sağlam, daha verimli və daha effektivdir. Belə şərt daxilində məmurlar özləri özlərinin tərbiyyəsi, inkişafı və özünə-nəzarətlə məşğul olur ki, bu da cəmiyyətin inkişafında əks olunur.

Azərbaycanda məmurlar ordusunda belə bir fikir formalaşmış ki, vətəndaşlar onların istənilən qanuni və ya qeyri-qanuni göstəriş və sərəncamına tabe olmalıdırlar. Belə tabe olmayanları ictimai sabitliyi təhdid edən siyasi hərəkatına oxşayır. Halbuki, hüquqi dövlətdə vətəndaşların məmurların qeyri-qanuni göstərişlərini icra etməmək hüququ var və bu qanun hətta hərbi quruculuqda da tətbiq olunur. Rus dövləti hüquq nəzəriyyəçisi Nikolay Mixayloviç Korkunov "Rus dövləti hüququ" adlı əsərində yazır: "Əgər vətəndaşların dövlətə tabeçiliyi yalnız təbii bir qanun qaydada olarsa, onda dövlət mövcud ola bilməz, qaçılmaz olaraq dağılar". Deməli, vətəndaşlar yalnız robot kimi buyruqçu rolunda çıxış etməməlidirlər, onların həm də buyruqları yerinə yetirərkən məmurlara buyruq vermək imkanları da olmalıdır.

Azərbaycanda məmurlara nəinki buyruq vermək, hətta irad tutmaq ən ağır qaydada cəzalandırılır. Bu da Korkunovun dediyi kimi, dövləti qaçılmaz olaraq dağılmağa doğru sürükləyir. Demokratik cəmiyyətlərdə vətəndaşlar məmurlardan daha çox buyruqçu rolunda çıxış edir. Bir cəmiyyətdə məmur vətəndaşın ona buyruq verməsinə dözə bilmərsə, avtomatik olaraq ona buyruq vermək haqqın-

Sərdar Cəlalovlu

dan da məhrum olur. Başqa sözlə, qanuna əməl etməyən məmur vətəndaşdan qanuna əməl etməyi tələb etmək haqqını itirir.

Azərbaycanda məmurlar ordusu dövlətlə vətəndaş arasında keçilməz sədd yaratmışdır. Bu tabeçiliyin çoxmərtəbəliliyi, idarəetmədə paralellik, instansiyaların sayının çoxluğu, bürokratiya, süründürməçilik ilə həyata keçirilir. Dövlətçiliklə bağlı Le Sapele qanununda deyilir: "Dövlətlə vətəndaş arasında heç bir sərhəd yoxdur". Əgər sərhəd yoxdursa, deməli, vətəndaşla dövlət arasında keçilməz sədlər də ola bilməz. Bu o deməkdir ki, məmurlar vətəndaşla dövləti bir-birindən ayıran sədd rolunda çıxış etmək əvəzinə, dövlətlə vətəndaşın çulğulaşmasına yardımçı olmalıdır. Hər bir adam öz dövlətinin simasında özünü görməlidir.

Söz ardı: necə ictimai inkişafa nail ola, dövlətimizi necə gücləndirə bilirik? Bir şeyi unutmaq olmaz ki, dövlətçilik adı altında dövlətçilik prinsiplərini ifratadək inkişaf etdirmək olmaz. Durant yazır: "Hər bir dövlət forması öz əsas prinsiplərinin ifrata varması üçün lazım olanı edir". Bu, həm demokratik, həm də avtoritar dövlətlər üçün xasdır. Unutmaq olmaz ki, "Qızıl orta" yalnız təbiətin qanunu deyil, həm də cəmiyyətin əsas qanunudur. Nə üçün cəmiyyətin mövcudluğuna təminat verən dövlət prinsiplərində ifrata varmaq olmaz? Bunu Klipşteyn qanunu daha aydın izah edir. Həmin qanuna görə: "Etibarlılığı təmin edən sistem başqa sistemləri sıradan çıxarır". Dövlət bütün cəmiyyəti təşkil edən sistemlərin etibarlılığını təmin edən bir orqan kimi, həm də öz prinsiplərində ifrata varanda bütün ictimai sistemlərin - siyasi partiyaların, həmkarlar təşkilatlarının, mass-medianın, qeyri-dövlət təşkilatlarının, o cümlədən hər bir ayrıca adamın etibarlılığını sıradan çıxarır ki, bu halda dövlət heç bir halda vətəndaşa və buna uyğun vətəndaş da dövlətinə etibar etmir. Etibarlılıq olmayan yerdə inkişaf və sabitlik ola bilməz.

Azərbaycan cəzaçəkmə müəssisələrində baş verən neqativ olaylar, çoxsaylı qanunsuzluqlarla bağlı mətbuatda və sosial şəbəkələrdə demək olar ki, hər həftə informasiya verilməkdədir. Həmçinin, “Hürriyyət” qəzetində də bu haqda tez-tez müxtəlif səpkili yazılar, şikayət məktubları dərc olunmaqdadır. Bunlar arasında türmələrdən göndərilən məktublar üstünlük təşkil edir. Hansı ki, bu məktubların hər birində Ədliyyə Nazirliyinin strukturuna daxil olan Penitensiar Xidmətin yarıtmaz fəaliyyəti əks olunsa da, sözügedən qurum qeyd olunan problemləri həll etmək əvəzinə, tez-tələsik mətbuatda təkzib mətnləri ilə çıxış edərək, cəzaçəkmə müəssisələrində baş verən qanunsuzluqları pərdələməyə, örtbasdır etməyə çalışır. Təbii ki, bu halda da Penitensiar Xidmətin tabeliyində olan cəzaçəkmə müəssisələrində neqativ hadisələrin sayı günbəgün artır. Əslində, redaksiyamıza daxil olan sonuncu şikayət məktubu da belə qənaətə gəlməyə əsas verir.

Qeyd edək ki, bu dəfə “Hürriyyət”ə “Qadın kolonu” kimi tanınan 4 saylı Cəzaçəkmə Müəssisəsindən məktub daxil olub. Şikayətin məzmununa keçmədən öncə dəyərli oxucularımıza xatırladaq ki, Zabrat qəsəbəsinə yerləşən bu müəssisə 2021-ci ildə təhvil verilib və 2022-ci ilin mart ayında Prezident İlham Əliyev müəssisədə yaradılan şəraitlə yaxından tanış olub. 350 yerlik qadın cəzaçəkmə və 150 nəfərlik yetkinlik yaşına çatmayan məhkumlar üçün tərbiyə müəssisəsində məbuslar üçün yüksək şərait yaradılsa da, redaksiyamıza daxil olan məktub belə deməyə əsas verir ki, əksər həbsxanalarda olduğu kimi, burada da vəziyyət acınacaqlıdır.

“Şikayət edən, səsi çıxanı aparıb “karsa” basırırlar”

“Qadın kolonu”nda baş verən hadisələrlə tanış olmaqdan əvvəl onu da diqqətinizə çatdıraraq ki, təxminən bir ay əvvəl bir qrup qadın məbus tərəfindən 4 saylı Cəzaçəkmə Müəssisəsində baş verən qanunsuzluqlarla bağlı Prezident İlham Əliyevə də müraciət olunub. Lakin onların bu müraciəti heç bir müsbət nəticə vermədiyi üçün, məbus qadınlar öz problemlərini ictimailəşdirməyə qərar veriblər. Qeyd edək ki, müəlliflərin xahişini nəzərə alıb, şikayətçilərin adını açıqlamırıq. Çünki kimlikləri or-

“Qadın kolonu”ndan “Hürriyyət”ə sensation məktub

4 saylı Cəzaçəkmə Müəssisəsində məbus həyatı yaşayan qadınlar: “Yeni binaya köçsək də, indi lap zülm çəkirik, bəzən intihar etmək istəyirik, burda kaos vəziyyətidir”

“Qadın kolonu” kimi tanınan 4 saylı Cəzaçəkmə Müəssisəsindəki “kaos vəziyyət” heç də yeni deyil. Xatırladaq ki, hələ 2020-ci ilin sonunda işgəncələrin Qarşısının Alınması üzrə Avropa Komitəsinin nümayəndələri Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyi Penitensiar Xidmətinin bir neçə cəzaçəkmə müəssisəsinə baş çəkmişdilər. Bunların arasında 4 saylı Cəzaçəkmə Müəssisəsi də vardı və həmin vaxt beynəlxalq müşahidəçilər burada çox sayda neqativ hallar aşkarlamışdılar...

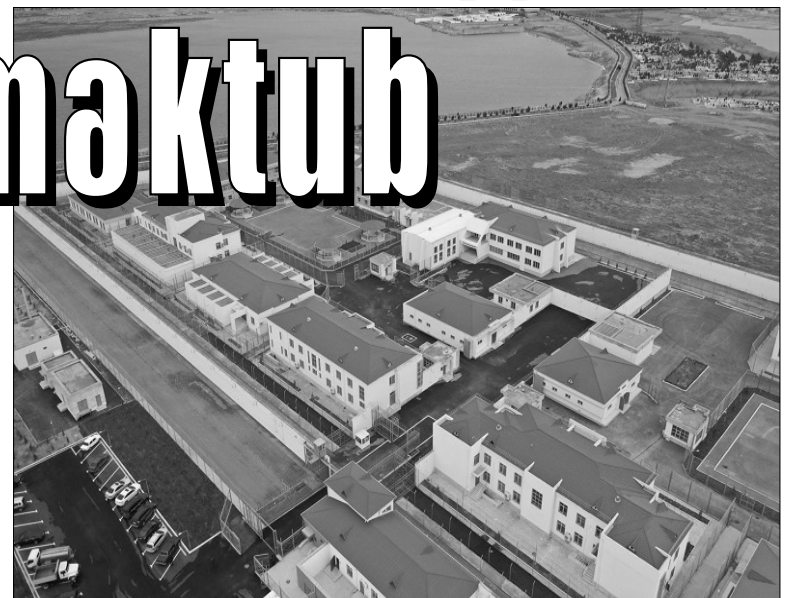
taya çıxarsa, cəzaçəkmə müəssisəsinin rəhbərliyi tərəfindən ən sərt şəkildə cəzalandırılacaqlarını bilirlər. “Burada şikayət edən, səsi çıxanı aparıb “karsa” basırırlar”, - deyər onlar bildirirlər. “Hürriyyət” vasitəsilə ölke rəhbərliyinə müraciət edən şikayətçilər bildirirlər: “Biz Sizə 4 saylı Cəzaçəkmə Müəssisəsində baş verən özbaşınalıqlar və qanunsuz əməllər barədə yazırıq. İnanırıq ki, Sizə etdiyimiz müraciətimiz qarşılıqsız qalmayacaq və müvafiq tədbir görəcəksiniz”.

Məktub müəllifləri qeyd edirlər ki, cəzaçəkmə müəssisəsində məbuslara verilən yemək çox keyfiyyətsiz olduğundan, əksəriyyət ondan imtina edir. Bunun üçün məbusların bir çoxuna öz yaxınları tərəfindən hər ay 2-3 dəfə yemək gətirilir. Dediklərinə görə, onlara ay ərzində 2 dəfə yemək gətirilərsə, bu, yaxınlarına, ailə üzvlərinə təxminən 400-500 manata başa gəlir. Üs-

təlik, əksər hallarda həbsxanaya gətirilən ərzaqların çox olması bəhanə edilərək, onlardan əlavə pullar alınır: “Guya ərzağın norması 15-20 kq-dır, qalanları pul müqabilində bizə buraxılır. Məsələn, 2-3 paçka çay, 2 kletka yumurta, 6 çörək gətirilərsə, bunun üçün də ayrıca pul tələb olunur”. Üstəlik, müəssisənin ərzaqları ilə bişirilən nisbətən keyfiyyətli, məhkumlar tərəfindən “kafə yeməkləri” adlandırılan yeməklər onlara pulla satılır.

“Üç günlük görüş 300 manata başa gəlir”

Şikayətçilər yazır ki, məhkumlara gələn pullar mühasibatlığın hesabına oturmali olsa da, hamısı müəssisə rəhbərliyinin əlində cəmləşir: “4 saylı kolonda qeyri-rəsmi “mühasib” Şəmiyeva Aygüldür. Adı nəzarətçi olsa da, rəisin “sağ əli” olaraq, bizə gələn pul Aygülün əlində cəmləşir. O, ailələrimiz tərəfindən göndərilən

pulun “başına oyun açır”. Belə ki, hər yüz manatın 10 manatı üstündən götürülür. Hesab edin, məhkuma 500 manat gəlsə, onun 50 manatı, üstəlik 20-30 manat da “görüş haqqı” kimi müəssisə rəhbərliyinə çatır. İçəri daxil olan ərzaq üçün də ayrıca 10-20 manat alınır”.

Məbus qadınlar deyir ki, uzunmüddətli, yeni üçgünlük görüş üçün də əlavə pul tələb olunur: “Üç günlük görüşə gəlmək istəyən yaxınlarımıza növbəyə yazılmaq 100-200 manata, bəzən isə 300 manata başa gəlir. Bundan başqa, görüş zamanı da müxtəlif məbləğlərdə pul alınır - 20 manatdan 50 manata qədər. Təzə gələn məhkumlarla görüş qiyməti tamamilə dəyişkəndir, yəni onların yaxınlarından ən azı iki dəfə çox pul tələb olunur”.

“1-ci mərtəbədəki yerlər 200-400 manata satılır...”

Məlumata əsasən, cəzaçəkmə müəssisəsindəki kameraların qiyməti də mərtəbəsinə və yerinə görə dəyişir: “1-ci mərtəbədəki yerlər 200-400 manata satılır. Kim pul verirsə, onu istədiyi kameralara salırlar. Burada xüsusi bir yer də var, imkanlı məhkumlara Tibb Sanitar Hissəsinin bir tərəfini kirayə veriblər, onun da hər ay 300 manatdan 500 manata qədərdir. Burdakı yeyintilərdən, rüşvətdən, korrupsiyadan heç kimin xəbər olmur. Çünki pul haqq-he-

sabı görüş otağında baş verir. Biz bilmək istəyirik ki, bu pul haqq-hesabı niyə mühasibatlıqda deyil, görüş otağında baş verir?!”

“Burda kaos vəziyyətidir”

Qadın məbuslar onlara ayrılan vəsaitin də uzun illərdir dəyişməz olaraq qaldığını yazırlar: “Qiymətlər dəfələrlə artsa da, məhkumlara köhnə sovet dövründən qalan məbləğ ayrılır. Niyə məhkumun aylıq xərci illərlə dəyişməz olaraq qalır?! Pul neçə dəfə dövriyyədə dəyərini itir-

sə də, məhkumlara ayrılan məbləğ eynidir. Niyə bu qanunda dəyişiklik olmur? Üstəlik, bizə gələn pulların bir hissəsini alır, həftədə iki dəfə telefonla pulsuz danışmaq haqqımız olsa da, onun üçün də bizdən əlavə pul tələb edilir və hamısı rəisin cibinə gedir. Bu barədə dəfələrlə müraciət etsək də, tədbir görən yoxdur. Onu da qeyd edək ki, hazırda biz yeni binaya köçmüşük. Amma indi lap zülm çəkirik. Bəzən intihar etmək istəyirik. Burda kaos vəziyyətidir”.

Yeri gəlmişkən, “Qadın kolonu” kimi tanınan 4 saylı Cəzaçəkmə Müəssisəsindəki “kaos vəziyyət” heç də yeni deyil. Xatırladaq ki, hələ 2020-ci ilin sonunda işgəncələrin Qarşısının Alınması üzrə Avropa Komitəsinin nümayəndələri Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyi Penitensiar Xidmətinin bir neçə cəzaçəkmə müəssisəsinə baş çəkmişdilər. Bunların arasında 4 saylı Cəzaçəkmə Müəssisəsi də vardı və həmin vaxt beynəlxalq müşahidəçilər burada çox sayda neqativ hallar aşkarlamışdılar.

Lakin çox təəssüflə qeyd etməliyik ki, son illər Azərbaycanda əksər sahələrdə, hətta Ədliyyə Nazirliyinin bir çox idarə və müəssisələrində müsbət dəyişikliklər həyata keçirilsə də, nədənsə, ölkədə aparılan islahatlar Penitensiar Xidmətdən yan keçir.

Hazırladı: KƏNAN

Rusiyanın Ukrayna-ya təcavüzü gündəmi fəal zəbt edərkən, Belarus prezidenti Aleksandr Lukaşenkonun "post-sovet ölkələri suverenliklərini qorumaq istəyirlərsə, Rusiya-Belarus ittifaq dövlətinə yaxınlaşmalıdırlar" ifadəsi Moskva-nın SSRİ-2 layihəsindən əl çəkmədiyini, bu fikri təxirə salmadığını, əksinə addım-addım buna doğru getdiyini göstərmiş oldu. Əlbəttə, rus dünyasının dəfələrlə elan olunan məqsədi "zorakı xeyrixahlıq"dır.

Burada xatırlatmaq yerinə düşər ki, Lukaşenko bir gün əvvəl dünyanın bölünməsi uğrunda mübarizənin növbəti səhnəsinin Mərkəzi Asiyada yaşanacağını səsləndirmişdi. O, "səbəb dünyada yeni münasibətlərin yaranması, çoxqütblülükdür. Bu gün təkə bizim postsovet məkanımız, onun Avropa hissəsi üçün mübarizə getmir, bu gün bizim (keçmiş sovet) respublikalarımızın yerləşdiyi Mərkəzi Asiya uğrunda da mübarizə gedir", - deyərək baş verənləri şərh edib.

Aleksandr Lukaşenko bu ilin əvvəlində Qazaxıstanda baş verən kütləvi etirazlardan sonra Özbəkistanda sabitliyin pozulmaq təhlükəsindən danışmışdı. Diqqət edin, Lukaşenko keçmiş sovet respublikalarını "bizim" adlandırır. "Bir tərəfdən avropalılar və amerikalılar, digər tərəfdən Çin Mərkəzi Asiya-nın ayaq üstə qalmasına böyük kömək edir. Bu mübarizə yaxın gələcəkdə Mərkəzi Asiyada olacaq, bunun əlamətləri artıq özünü göstərib", - deyən Lukaşenko bölgənin bölüşdürülməsi uğrunda gedən mübarizədə Rusiyanın adını çəkmir, diqqətləri Moskvadan yayındırır və Mərkəzi Asiya uğrunda əsas iddiaçının Kreml olduğunu etiraf etmir. Necə deyirləri "it itnin ayağını basmaz".

Gələk Özbəkistana. Yaddaşı-mızı təzələyək - 2022-ci il 16 may tarixində prezident Putinin Özbəkistana KTMT dövlətnaməsinə nəzər salmaq. Göstərilən tarixdə prezident Putin Özbəkistanı rəsmi şəkildə KTMT-yə dövlət etdi. Özbəkistana Putinin bu çağırışından sonra Türkiyə ilə hərbi əməkdaşlıq sazişi imzaladı. Bu yaxınlarda isə prezident İlham Əliyevin Özbəkistan səfəri baş tutdu. Həm də yüksək səviyyədə. Post-sovet ölkələrinin ünvanına təhdidlər sovruran və onlara rus-belarus birliyinə yaxınlaşmağı məsləhət görən Lukaşenkonun da ifadələrindən bəlli olur ki, Putin digər post-sovet ölkələrinə qarşı dəfələrlə çeynəyib-istifadə etdiyi metodu indi də Özbəkistana qarşı işlətməyə qərar verib. Bu dəfə bir az fərqli şəkildə-Gürcüstana, Ukraynaya, Moldovaya, Azərbaycana qarşı tətbiq etdiyi separatçılıq kartını indi eyni türk kökenli xalqın və iki türk dövlətinin bir-birinə qarşı qoyulmasıyla Moskva öz planına daha şeytani və fitnəkar tərzdə start verdi. Əlbəttə, söhbət qaraqalpaqlardan, özbəklərdən və qa-

Özbəkistanda nə baş verir?

Və yaxud Türk toplumları arasında iğtişanın yardılmasında Rusiyanın nə kimi rolu var...

zaxlardan, bir az uzaqdan baxsaq Özbəkistanla Qazaxıstanın arasının açılmasından gedir. Səbəb - ilk növbədə çoxdan çürümüş, SSRİ-dən - "anadan şikəst doğulan" MDB-nin alternativli olmağa önə çıxan, Türkiyənin çalışmaları, cidd-cəhdləri ilə təməlləri atılan, ilk addımlarını atmaqda olan Türk Dövlətləri Birliyinin içinə nifaq toxumları səpmək, onu içəridən sarsıtmanın əsaslarını qoymağdır.

Qaraqalpaq bölgəsi Özbəkistan ərazisinin 40%-ni tutur və burada 1,8 milyon əhali yaşayır. Özbəkistanın 60% ərazisində isə 35 milyona yaxın insan yaşayır. İlk baxışdan görünüşə görə, çaxnaşmalara səbəb prezident Şövkət Mirzəyevin ölkə konstitusiyasını dəyişdirmə təşəbbüsü oldu. Yeni konstitusiya dəyişikliyinə Qaraqalpaqstan Muxtar Respublikasının müstəqil olması və başqa dövlətə birləşməsi maddəsinin çıxarılması istənilirdi. Nəticə o oldu ki, bölgə qaynadı, mitinqlər başladı.

Ədalət naminə deyək ki, gözünü keçmiş post-sovet məkanına dikməkdən vaz keçməyən və yüksək tribunadan hər imkanda bunu bəyan edən Rusiya üçün köhnə maddələr göydəndüşmədir. Çünki bu maddələr Rusiyaya Özbəkistana daim təzyiq etmək, vəziyyəti daim gərgin saxlamaq imkanı verir. Amma məntiqə də dövlət təhlükəsizliyinə təhdid xarakteri daşıyan hər cür cəhdin qarşısını almalı olan Özbəkistan bu haqqı Qaraqalpaqstandan almalıdır. Bu onu ov gözündə görən dövlətlərdən qaynaqlanan təhdidləri qabaqlamaq baxımından Özbəkistan üçün çox vacibdir.

Yeri gəlmişkən, burada bir məqamı qeyd edək ki, yeni konstitusiyada haqqında söhbət gedən dəyişikliklər Qaraqalpaqstan

muxtariyyətinə aid olan "suverenlik" və qurumun "referendum yolu ilə Özbəkistanın tərkibindən çıxmaq" hüququna aid idi. Burada tarixi arayış nümunəsində deyərək bilərik ki, Qaraqalpaqstan SSRİ-nin çöküş dövründə digər 15 respublika ilə eyni cərgədə müstəqilliyə iddia edirdi, lakin İslam Kərimovun cidd-cəhdləriylə Özbəkistan

Yeri gəlmişkən, burada bir məqamı qeyd edək ki, yeni konstitusiyada haqqında söhbət gedən dəyişikliklər Qaraqalpaqstan muxtariyyətinə aid olan "suverenlik" və qurumun "referendum yolu ilə Özbəkistanın tərkibindən çıxmaq" hüququna aid idi. Burada tarixi arayış nümunəsində deyərək bilərik ki, Qaraqalpaqstan SSRİ-nin çöküş dövründə digər 15 respublika ilə eyni cərgədə müstəqilliyə iddia edirdi, lakin İslam Kərimovun cidd-cəhdləriylə Özbəkistan parçalanmaqdan, qaranlığa yuvarlanmaqdan qurtuldu...

bəkistan parçalanmaqdan, qaranlığa yuvarlanmaqdan qurtuldu. Sovet dövründə bu bölgə həm Qazaxıstan Respublikası, həm Rusiya Federasiyası tərkibində olub. Rusiya KİV-lərində qaraqalpaqların qıpçaqların soyundan olmaları, özbəklərdən fərqli olmaları, əlbəttə, bu da Rusiyanın əsrlərlə türk xalqları içində ayrılığı, fərqliliyi təlqin edib, "parçala idarə et" siyasətinin bariz nümunəsidir.

Yuxarıda da dediyimiz kimi MDB-ni və KTMT-ni rus imperiyasını diriltmək üçün platsdarma çevirməklə hər yola əl atan Moskvanın əsas narahat edən onun arxa bağçası hesab etdiyi məkanın əlindən sürüşüb gedərək Türk Dövlətləri Birliyinin məkanına çevrilməsidir.

Belə ki, məlum olduğu kimi son aylarda türk dövlətlərinin rəhbərləri Turanın vahid nəqliyyat, iqtisadi, mədəni və tarixi məkanını (tarixən bura təkə türk xalqları və dövlətləri daxil deyil) bərpa et-

mək üçün çox böyük səylər göstərirlər. Yeni Turanın integrasiyasının digər aspektləri kimi iqtisadi baza da meydana gətirilmiş olacaq. Göründüyü kimi, integrasiya proseslərinin əsas lokomotivləri Türkiyə, Azərbaycan, Qazaxıstan və Özbəkistandır. Integrasiyanın necə gedəcəyi məsələsində çox şey Özbəkistandan asılıdır.

Aydındır ki, bir sıra güclər vahid Turan məkanının yenidən yaradılmasında o qədər də maraqlı deyil və ya onun formalaşmasına nəzarəti ələ almağa çalışırlar. Xüsusən də Çin, Rusiya, ABŞ və bir sıra Avropa ölkələri Turanın ya durdurulmasını, ya da "idarə olunan" Turanın formalaşdırılmasını vacib sayır. Demək lazımdır ki, Cənubi Qafqazda və Mərkəzi Asiyada bir neçə zəif həlqə var ki, burada ortaya atılan badalaqlarla yaranan layihəni parçalamağa cəhd etmək olar. Bildiyimiz kimi, bolşeviklər 20-ci əsrin əvvəllərində Zəngəzuru Azərbaycandan Ermənistanla verməklə və Özbəkistanın Xəzər dənizinə çıxışını məhdudlaşdırmaqla türk məkanını vasitəsilə Çindən Türkiyəyə qədər olan nəqliyyatı və iqtisadi əlaqəni həmişəlik kəsə bildilər.

Bundan əlavə, rəsmi Daşkənddə məlum idi ki, Nukusda və muxtar Qaraqalpaqstanın digər bölgələrində xarici qüvvələr yerli əhali ilə elitalar arasında narazılıq ya-

radır. Üstəlik, istənilən ölkədə müxtəlif növlü narazılıq üçün hər zaman səbəblər var - lakin onları həll etmək lazımdır. Üstəlik, burada ciddi neft və qaz yataqları aşkar edilib və Qaraqalpaqstanın Özbəkistan üçün tranzit rolu artır. Belə ki, Özbəkistanda böyük neft və bitum yatağı kəşf edilib. Bu Zərəfşan çökəkliyində yerləşir və işlənməsini "Sanoat Energetika Guruhi" və "Kontiki-Exploration" şirkətləri aparır. Yataq "Yanqi Özbəkistan" (Yeni Özbəkistan) adlandırılıb.

Bitumlu neft ehtiyatları təxminən 100 milyon ton qiymətləndirilir. Burada ildə 1500 quyu qazmaq şərti ilə 2025-ci ilədək maksimal illik hasilat səviyyəsi 1 milyon ton səviyyəsində proqnozlaşdırılır. Quyuların axtarışı zamanı neftlə doymuş qravellit və qumdaşı layları, ekstravskoz neft və bitum aşkar edilmişdir. Yaxın 12 il ərzində bu sahəyə 2,5 milyard dollar sərmayə qoyulması planlaşdırılır. Onun işlənməsində ABŞ, Kanada və Rusiya neft-servis şirkətləri iştirak edirlər. 2030-cu ilədək neft hasilatının 1,6 milyon tona çatdırılması planlaşdırılır. Hazırda hasilatı ildə 425 min tondan 500 min tona çatdırmaq mümkün olub. Beləliklə, Özbəkistan yaxın gələcəkdə idxal olunan xam nefti azalda və öz xammalından emal məhsulu istehsal edə biləcək.

Xatırladaq ki, Özbəkistan artıq Transxəzər layihələrinə qoşulmaq üçün Xəzərin Türkmənistan sahillərində özünə liman obyektləri icarəyə götürüb və bu tip obyektləri həm də tikir. Və beləliklə intrika böyüyür.

Göründüyü kimi, Özbəkistan TDB-də mühüm halqadır və sürətli inkişaf yolundadır. Bu səbəbdən rəsmi Daşkəndi durdurmaq üçün Qaraqalpaqstanda narazılıq ritorikasını "kor çiban" kimi dəşmək lazım idi. Ola bilsin ki, bu səbəbdən Özbəkistanda dəyişikliklərlə bağlı referendumda Qaraqalpaqstanın muxtar suverenliyinin ləğvi haqqında bənd daxil edilib. Məqsəd Qaraqalpaqstanda vəziyyətin dəqiq kimin və hansı qüvvələrin dəstəyi ilə partladılacağını aşkarlamaq, bunda hansı qüvvələrin maraqlı olduğunu ortaya çıxarmaq, yeni bütün şəbəkəni üzə çıxarmaq və "izlərin hara apardığını" öyrənmək idi. Prezident Mirziyoyevin Nukusa vaxt itirmədən tez gələrək Qaraqalpaqstan rəhbərliyi və fəalları ilə görüşməsinə məhz bu məqam haqq qazandırır. İğtişaslar Qaraqalpaqstan rəhbərliyində kimin təhriki, kimin sponsor, kimin icraçı olduğunu müəmməl anlamağa imkan verdi. Bu isə o deməkdir ki, xarici qüvvələrin Qaraqalpaqstanı partlatmaq cəhdinin qarşısı müvəqqəti alınıb... Amma yenə də problemi kökündən həll etmək lazımdır.

Sonda bir haşiyə çıxaraq deyək ki, Özbəkistan Qazaxıstanla sərhəddə insan və nəqliyyatın giriş-çixışını texniki səbəblərdən təxirə salıb...

Ülviyyə ŞÜKÜROVA

Azərbaycan quru sərhədlərini niyə tam qapatdı?

Ölkəmizin təhlükəsizliyinə qarşı hansısa çirkin planlar işlənir?

Kifayət qədər böyük fikir ayrılıqlarının olduğu bu mövzuda cəmiyyət 3 hissəyə bölünüb - “AZAL”-ı tənqid edənlər, bu məsələni “daxili turizm”-lə əlaqələndirənlər, “təhlükəsizlik”-lə bağlı belə bir addımın atıldığını bildirənlər...

qədər qonşu ölkələrdən yalnız Türkiyə və Gürcüstanda meymunçığı-yinə yoluxma faktı qeydə alınıb.

Sırağagün Səhiyyə naziri Teymur Musayev jurnalistlərə açıqlamasında bildirib ki, “heç bir sərhəd-keçid məntəqəsində meymunçığı virusu ilə əlaqəli hər hansı spesifik tədbirlərin görülməsi nəzərdə tutulmur”.

Nazir Azərbaycanda yoluxma qeydə alınmadığı üçün bu virusla əlaqədar “vaksinasıyanın aparılmasının da nəzərdə tutulmadığını” açıqlamışdı. Sual olunur ki, hər iki pandemiya ilə bağlı ciddi bir risk faktorunu qeyd edən quru sərhədləri niyə bağlanılıb?

Real Partiyasının İdarə Heyətinin üzvü Natiq Cəfəri bildirib ki, müvafiq qurumlar hökumən bu məsələyə aydınlıq gətirməlidirlər: “Hazırda quru sərhədlərinin bağlı olması qeyri-adi bir situasiya yaradır. Cəmiyyət arasında da sərhədlərin açılması ilə bağlı böyük tələblər var. Bu gün dünyanın hər yerində quru sərhədləri açılıb. Azərbaycanın israrla quru sərhədlərini bağlı saxlaması və hökumətin xalqa heç bir açıqlama verməməsi ciddi narazılıqların yaranmasına səbəb olur. Hər halda bu qərarın məntiqi bir izahı olmalıdır. Belə bir addımın atılmasını epidemioloji vəziyyətlə əlaqələndirmək düzgün deyil”.

Qeyd edək ki, hazırda Türkiyə, Gürcüstan, İran və Ermənistan quru sərhədləri ilə bağlı heç bir məhdudiyyət tətbiq etməyib. Rusiya isə iyulun 15-dən quru sərhədlərinin açılacağı-

nı və pandemiya ilə bağlı bütün qadağaların ləğv ediləcəyini açıqlayıb.

“Rosпотребнадзор”-un məlumatına əsasən, epidemioloji vəziyyət normalaşdığı üçün maska, iaşə obyektlərinin fəaliyyətinə və bir sıra kütləvi tədbirlərin təşkili ilə bağlı qoyulan qadağalar ləğv edilib.

Həmçinin bu yaxınlarda Türkiyə ilə Ermənistan XİN rəsmiləri arasında baş tutan görüşdə quru sərhədlərinin iki ölkəyə səfər edən üçüncü ölkə vətəndaşlarının keçməsi üçün ən qısa zamanda açılması barədə razılığa gəlinib. Bütün bunlar onu göstərir ki, “epidemioloji vəziyyət” hazırda həm ölkəmizdə, həm də qonşu ölkələrdə stabilizasiya olub. Belə olan halda quru sərhədlərinin bağlı olmasının “epidemioloji vəziyyət”lə əlaqələndirmək doğru hesab edilə bilməz.

“AZAL” faktorı

Hazırda quru sərhədlərinin bağlı qalmasını “AZAL”-la əlaqələndirənlərin sayı kifayət qədər çoxdur. Sosial şəbəkələrdə səsləndirilən iddialara əsasən, quru sərhədləri “AZAL”-ın tələbi əsasında bağlı saxlanılır və ölkədən giriş-çığısa qoyulan məhdudiyyət nəticəsində qurum daha böyük vəsaitlər əldə edir. Əslində bu məsələdə vətəndaşlara müəyyən qədər haqq qazandırmaq mümkündür. Çünki həqiqətdə quru sərhədlərinin bağlı olması hazırda bir tək “AZAL”-ın işinə yaraşır. Sanki elə bu qadağa məhz bu qurumun daha çox gəlir əldə etməsi üçün ortaya atılıb.

Hər halda təsadüfi deyil ki, müvafiq qərar mövsümlə əlaqədar olaraq, Türkiyəyə və Naxçıvana səyahətlərin artdığı bir vaxtda icra edilməyə başlandı. “AZAL”-la müqayisədə Naxçıvan üzərindən Türkiyəyə səfərlərin 2-3 dəfə ucuz olması əlbəttə ki, qurumun monopolist siyasətinə mənfi təsir göstərirdi. Məsələn, bu marşrut xətti üzrə vətəndaşlar Bakı-Naxçıvan (60 manat), Naxçıvan-İğdır - 10 manat, İğdır-İstanbul avtobus bileti - 450 tl (45 manat 66 qəpik) və ya İğdır-İstanbul aviareysi - 740-890 tl (75-90 manat) ilə müvafiq olaraq, 105-160 manata İstanbula səfər edə bilirdi.

Ancaq bu qərardan sonra vətəndaşlar məcburdurlar ki, “AZAL”-ın “işidilmiş biletlər qiymətləri”lə daha yüksək məbləğlərə Türkiyəyə səyahət etsinlər. Məsələn, hazırda Bakı-İstanbul reysininin qiyməti “AZAL”la 416 manat, “Buta”-la isə 364 manat təşkil edir. Yeni, Naxçıvan marşrutundan 3-4 dəfə baha qiymətə...

Türkiyə Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin məlumatına əsasən, cari ilin ilk 6 ayı ərzində Türkiyə və Azərbaycanı birləşdirən “Dilucu” gömrük-sərhəd keçid məntəqəsindən Türkiyə ərazisinə 123 min 414 xarici vətəndaş daxil olub. Təkcə may ayı ərzində 35 min 730 xarici vətəndaşın bu yolla Türkiyəyə səfər etdiyi bildirilir. Bəzi qeyri-rəsmi mənbələrə görə, iyun ayında bu rəqəm iki dəfə artaraq, 60-70 min nəfərə yüksəlib.

Siyasi təhlilçi Mehman Əliyev ehtimal edir ki, son vaxtlar Naxçıvan üzərindən Türkiyəyə gediş-gəliş çoxaldığı üçün bu marşrut xətti qapadılıb. O hesab edir ki, hakimiyyət geriye axını məhdudlaşdırmaq üçün də bu cür addımlar atır: “Bu, (geriyə axın) daxili iqtisadi gərginlik yaradır. O mənada ki, işsizlərin sayı çoxalır, yaxud da digər problemlər yaradır. Sonra götürək İranı. İnsanların çoxu İrana, Gürcüstanla münasibətə gedirdi və bu mənada bizim səhiyyə sistemimiz xeyli vəsait itirirdi. Yalnız təyyarə ilə uçuşmaq mümkün olduğdan sonra İrana da, Gürcüstanla da axın azaldı. Bu mənada hökumət gediş-gəlişin məhdudlaşdırılmasında maraqlıdır. Digər tərəfdən isə hökumət insanların gəlməsinin, bununla da vəsaitlərin - hansılar ki, tibb və digər başqa sahələrə yönləndirilə bilərdi - ölkədən çıxmasının qarşısını almaq istəyir”.

“Daxili turizm” faktorı

Bəzi iddialara görə, quru sərhədləri daxili turizmi inkişaf etdirmək üçün bağlı saxlanılır. Hazırda ölkədaxili turizm paketləri o qədər də sərfəli hesab olunmadığından, əksər vətəndaşlar Türkiyə və digər

ölkələrdə səyahətə üstünlük verirlər. Məsələn, quru sərhədləri bağlanmamışdan əvvəl Naxçıvan üzərindən çalışan turizm şirkətləri 290-500 manata 4-5 günlük Türkiyənin müxtəlif bölgələrinə turlar təşkil edirdi. Ona görə bəzə bazarla bu cür təkliflərin olduğu bir vaxtda heç kim otel qiymətləri kifayət qədər yüksək, xidmət keyfiyyəti aşağı olan ölkə turizminə maraq göstərmirdi.

Qeyd edək ki, Dövlət Statistika Komitəsinin məlumatına əsasən, bu ilin yanvar-may aylarından xarici ölkələrə gedən Azərbaycan vətəndaşlarının sayı ötən ilin eyni dövrü ilə müqayisədə 2,4 dəfə artaraq 530,2 min nəfər olub. Məlumatla görə, İrana gedən Azərbaycan vətəndaşlarının sayı 5 dəfə, Türkiyəyə gedənlərin sayı 2,8 dəfə, Gürcüstanla gedənlərin sayı 2,1 dəfə, Rusiyaya gedənlərin sayı isə 1,5 dəfə artıb.

İqtisadçı-ekspert Xəlid Kərimli bildirib ki, quru sərhədlərinin bağlı olmasını daxili turizm ilə əlaqələndirmək düzgün deyil: “Əgər dövlətin quru sərhədlərini bağlı saxlayaraq, ölkədən xaricə valyuta axınının qarşısını almaq niyyəti olsaydı, hava yolu nəqliyyatını da bağlayardı. Həmçinin daxili turizmin inkişafında xarici ölkələrdən, xüsusən Türkiyə və İranda gələn turistlərin rolu böyükdür. Sərhədlərin açıq olması daxili turizmə daha müsbət təsir edə bilərdi”.

Ekspert qeyd edib ki, bu qərar əsasən Naxçıvan üzərindən Türkiyə ilə çalışan turizm və ticarət şirkətlərinə təsir edəcək: “Bu cür şikətlər quru yolu ilə öz bizneslərini davam etdirirdilər. Ancaq quru sərhədlərinin bağlanması bu şirkətlərin işinə mənfi təsir göstərəcək. Ölkə iqtisadiyyatına isə böyük təsirləri olmayacaq. Çünki ölkə iqtisadiyyatı iki ildən artıqdır ki, bu vəziyyətə adaptasiya olub. Hesab edirik ki, turizmin iqtisadi aktivliyinin artırılması üçün yaxın gələcəkdə quru sərhədləri məsələsinə yenidən baxılmalıdır”.

“Təhlükəsizlik” faktorı

Qeyd edək ki, son günlər sosial şəbəkələrdə yaxın günlərdə Qarabağda yeni hərbi əməliyyatların başlayacağı ilə bağlı şayiələr yayılmağa başlayıb. Bəzi vətəndaşlar quru sərhədlərinin bu səbəbdən qapadıldığını iddia edirlər.

Təhlükəsizlik məsələləri üzrə ekspert İlham İsmayıl hesab edir ki, quru sərhədlərinin bağlanmasının Qarabağdakı mümkün hərbi əməliyyatlara heç bir dəxli yoxdur: “Ümumiyyətlə Qarabağda hər hansı bir əməliyyatın olacağı gözlənilmir. Çünki Qarabağda hərbi əməliyyat başlasa, gərək Rusiya qoşunlarına qarşı da mübarizə apararaq Rusiya qoşunları Qarabağda atəşkəsə nəzərət edirlər. Bu baxımdan hazırda həmin ərazidə anti-terror əməliyyatı keçirmək real görünür”.

Ekspert quru sərhədlərinin hərbi əməliyyatlara görə bağlanmasını “şaiyə” adlandırır: “Təəssüf ki, dəqiq izahat olmadığı üçün ətraflı məlumat verilmədiyi üçün bu cür şayiələr yaranır. Sadəcə olaraq başqa ölkələrlə - İran və Rusiya ilə münasibətlərdə yaranan gərginlik səbəbindən belə bir addım atıla bilər. Ancaq hər halda aydınır ki, quru sərhədlərinin bağlanmasının pandemiya və Qarabağdakı mümkün hərbi əməliyyatlarla heç bir əlaqəsi yoxdur”.

Sonda qeyd etmək istədik ki, quru sərhədlərinin hansı əsasla bağlanmasından aslı olmayaraq, bu durumdan ən çox vətəndaşlarımız əziyyət çəkir. Hazırda minlərlə insanımız səyahət etmək və ya öz qohumlarının, ailəsinin, yaxınlarının yanına gedib-gəlmək üçün böyük vəsaitlər ödəməyə məcbur olur. Ona görə də müvafiq qurumlar problemi “epidemioloji vəziyyət”lə izah etmək əvəzinə, cəmiyyətə ətraflı məlumat verməyə borcludurlar...

Elvin Bəyməmmədli

“Pandemiya” faktorı

Dövlət qurumları sərhədlərinin bağlı olmasının səbəbini “epidemioloji vəziyyət”lə izah etməyə çalışsalar da, bu barədə heç bir ətraflı məlumat verilmir. Yeni, “epidemioloji vəziyyət” dedikdə konkret olaraq hansı virusdan söhbət getdiyini bildirmir. Məlum olduğu kimi koronavirus infeksiyası zəifləsə də, tam olaraq bitməyib. Hazırda ölkəmizdə koronavirusa gündəlik yoluxanların sayı 20-50 nəfər arasında dəyişir.

Bir çox ölkədə rast gəlinən və dünya miqyasında pandemiya elan edilən meymunçığı virusuna isə ölkəmizdə rast gəlinməyib. İndiyə

Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyi

Azərbaycan Respublikasının dünya birliyinə integrasiyası, region ölkələri və digər dövlətlərlə, beynəlxalq təşkilatlarla əməkdaşlığının inkişaf etdirilməsi

Son günlər Özbəkistanda baş verən hadisələr bütün post-sovet ölkələri, xüsusən də Türk dövləti olaraq Azərbaycanın da diqqət mərkəzindədir. Söhbət ondan gedir ki, bu proseslərin meydana çıxması heç də təsadüf deyil və bir çox ekspertlərə görə, hədəf Türk ölkələridir. Şübhəsiz, bu dəfə də hadisələrin Kremləndən qızışdırıldığı artıq kimsəyə sirr deyil. Bu fikrimizi əsaslandırmaq üçün yaxın tarixdə baş verən bəzi siyasi hadisələrə diqqət edək.

İlk öncə 2022-ci il 16 may tarixində prezident Putinin Özbəkistana KTMT dövlətnaməsinə nəzər salağı. Göstərilən tarixdə prezident Putin Özbəkistanı rəsmi şəkildə KTMT-yə dəvət etdi. Özbəkistansa Rusiya prezidentinin bu çağırışına cavab olaraq, Türkiyə ilə hərbi əməkdaşlıq sazişi imzaladı.

Bundan bir qədər sonra - bu yaxınlarda Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin Özbəkistana səfəri də sıradan bir hadisə deyildi. Təbii ki, Kreml də bu səfərə diqqətdən qaçıra bilməz-

məsək olmaz.

Belli olduğu kimi, bu yaxınlarda yaşanan Tokayev-Putin atışmasının ardınca Qazaxıstan-İran yaxınlaşması baş verdi. Belə göründü ki, İran Mərkəzi Asiya və Yaxın Şərqi bölgədə əsas oyunçu kimi meydana olmaqda iddialıdır və bu məsələdə qardaş Türkiyə ilə yanaşı, Rusiyaya da aşkar rəqibdir. Hətta Tehranın mövqeyi Rusiyanın Türkiyəyə qarşı duruşundan daha hiyləgər və amansızdır. Rusiya ilə Türkiyə nələrdə cüzi də olsa anlaşa bilir, amma İran hazırkı konfiqurasiyada Rusiyaya qarşı Türki-

çalışan İran Türk Dövlətləri Birliyinin baş tutmasına var-gücü ilə müqavimət göstərir. Çinin hiyləsinə istifadə edərək Qazaxıstanla Türkmənistanı orbitinə çəkməyə çalışan İran Mərkəzi Asiyada, Özbəkistanda Türk-Türkiyə faktorunun güclənməsini istəmir. Odur ki, indiki halda özünün SSRİ-2 layihəsini reallaşdırmağa çalışan Rusiyanın əliylə Türkiyənin Mərkəzi Asiyada ləxələndirilməsinə etiraz etməz.

Yeri gəlmişkən, yaxın vaxtlarda Türkiyə, Türkmənistan və Azərbaycan üçtərəfli zirvə toplantısı keçirəcək. Sammitin Türkmənistan prezidenti Serdar Berdiməhəmmədovun Türkiyəyə səfərindən sonra baş tutacağı məlumdur. Son xəbərlərə görə, Türkiyənin XİN rəhbəri Məvlud Çavuşoğlu açıqlama verib ki, Türkiyə Şimali Suriyada aparmağı planlaşdırdığı əməliyyatlara Rusiyanın mane olma-

lıdır ki, Azərbaycanla Türkiyənin birləşdiyi nöqtəyə özü nəzarət etsin. Bunu Azərbaycan XİN rəhbəri Ceyhun Bayramovun İran XİN rəsmisi Abdullahiyan ilə birgə mətbuat konfransından yayınladığı bəyanatdan da görmək olur. Bəyanatın əsas tezisləri bunlardır:

1. Yaxın vaxtlarda Şərqi Zəngəzuru İran vasitəsilə Naxçıvanla birləşdirəcək layihə çərçivəsində ilk körpünün tikintisinə başlanılacaq.

2. Birinci körpünün texniki parametrləri artıq razılaşdırılıb və tezliklə onun tikintisinə başlanılacaq.

3. Biz İranın 3+3 mexanizmi də daxil olmaqla, regional formatlarda iştirak və əməkdaşlıqla bağlı konstruktiv mövqeyini alqışlayırıq və yaxın gələcəkdə İran 3+3 mexanizmi çərçivəsində növbəti görüşə ev sahibliyi edəcək.

Beləliklə, İran da, Rusiya da

Və yaxud İran həqiqətən də, 3+3 mexanizmi də daxil olmaqla, regional formatlarda iştirak və əməkdaşlıqla bağlı konstruktiv mövqedədir?

Mərkəzi Asiyada baş verən hadisələrdə İran faktoru

Azərbaycan fars rejiminin səmimiyyətinə inanmalıdırmı?

di və burada imzalanan hər bir anlaşma bir-bir təhlil ediləcəkdi. Elə görüş zamanı hər iki ölkə liderinin verdiyi bəyanat da onu deməyə əsas verirdi ki, Moskva Azərbaycan və Özbəkistanın, yeni hər iki önəmli Türk respublikasının bu dərəcədə yaxınlaşmasından heç də məmnun deyildi. Görünür, bu gün Qaraqalpaqstan Muxtar Respublikasında baş verən olaylara da məhz bu çərçivədən yanaşmaq lazımdır. Dəyərli oxucularımızın diqqətinə çatdıraq ki, bu haqda səhifə 5-də dərc olunan "Özbə-

kistanda nə baş verir" sərlövhəli yazımızda ətraflı məlumat verdiyimizdən, bu dəfə tamamilə fərqli bir məsələyə diqqət ayıracıyıq. Söhbət bu proseslərdə maraqlı digər tərəf olan İranın narahatçılığından gedir. Hansı ki, fars rejiminin Türk ölkələrinin yaxınlaşmasını, xüsusən də Türk Dövlətləri Birliyi ilə bağlı gündəmə çıxan ideyanı böyük əndişə ilə qarşıladığı kimsəyə sirr deyil. Bu baxımdan, şübhəsiz ki, Mərkəzi Asiyada, o cümlədən də Özbəkistanda baş verənlərdə İran faktorunu qeyd et-

yedən daha hiyləgər oynayır. Belə də deyə bilərik ki, İran Rusiyanın Yaxın Şərqlə Mərkəzi Asiyada iddia etdiyi təsir dairələrinə iddialıdır.

Bildiyimiz kimi, Tokayevin İran səfərindən öncə Türkmənistan prezidenti Berdiməhəmmədovun da İran səfəri baş tutmuşdu, bir sıra sənədlər imzalanmışdı. Aydın ki, İran da imperiya ambisiyalarından çıxış edərək gücə çevrilməyə çalışır və Çinin bölgədəki forpostu kimi çıxış edir. Sözsüz ki, hər yerdə Türkiyənin qarşısına dikilməyə

yacağını düşünür. "Bloomberg" isə bildirir ki, İran Rusiya nefti ilə rəqabət aparmaq üçün öz neftini Çinə daha ucuz satmağa başlayıb. Göründüyü kimi, bölgədə "hamının hamıya qarşı oyunu" gedir. Hətta İranın həm Rusiyaya, həm Türkiyəyə qarşı "böyük oynamaq" iddiasını məhz Bakı ilə Ankaranın reallaşdırmağa çalışdığı Mehridən keçən Zəngəzur dəhlizinin əvəzində İran vasitəsilə Şərqi Zəngəzuru Naxçıvanla birləşdirəcək dəhlizdə ısrarlı olmasından görmək olar. İran hər vechlə ça-

Türk Dövlətləri Birliyinin bərqərar olmasına müqavimət göstərir. Özbəkistanda baş verənlər Rusiyanın əliylə və maraqları nəminə yaşansa da, yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi, anti-Turan mövqeyi baxımından İranın da maraqlarına cavab verir. Unutmayaq ki, Özbəkistan bunun Mərkəzi Asiyadakı bir fraqmentdirsə, Azərbaycan Cənubi Qafqazdakı bir fraqmentidir.

Təbii ki, bütün bu hadisələrin fonunda rəsmi Bakının kifayət qədər diqqətli olması lazımdır. Biz yaxın tarixdə də dəfələlər şahidi olmuşuq ki, Azərbaycanın İrana qarşı xoşməramlı siyasəti eksər hallarda tamamilə əks-effekt verib. Biz fars rejiminin hər zaman ölkəmizi zəiflətmək, parçalamaq, din pərdəsi adla altında təfriqə toxumu səpmək istiqamətində fəaliyyət göstərdiyini unutmamalıyıq. Çox təəssüf ki, bu gün təkə Azərbaycanın daxilində formalaşdırıldığı casus şəbəkələri vasitəsilə deyil, Gürcüstan üzərindən də ölkəmizə qarşı hücumlar həyata keçirilməkdədir. Odur ki, rəsmi Bakı "qurdla dostluq elə, amma çomağı əldən qoyma" prinsipinə sadıq qalmalı və molla rejiminin səmimiyyətinə inanmamalıdır.

Ülviyyə ŞÜKÜROVA

Ötən gün "Hürriyyət" in redaksiyasına müraciət edən Lənkəran şəhəri, Şəhidlər Xiyabanı küçəsi 46/1, mənzil 28-də yaşayan Ramin Vaqif oğlu Axundov Daxili İşlər Nazirliyinin (DİN) Baş Narkotiklərlə Mübarizə İdarəsinin Cənub Regional Şöbəsinin bir qrup əməkdaşının ona qarşı qanundankənar əməllərə yol verdiklərini və Lənkəran Rayon Prokurorluğunun baş verən cinayətlərə göz yumduğunu bildirib.

"DİN-in Baş Narkotiklərlə Mübarizə İdarəsinin Cənub Regional Şöbəsinə çalışan Aqil adlı əməliyyatçı təpik və yumruqla məni döyməyə başladı, ağır söyüşlərlə təhqir etdi"

Belə ki, hazırda Lənkəranda DİN-in Baş Narkotiklərlə Mübarizə İdarəsinin Cənub Regional Şöbəsi adı altında cinayətkar dəstənin fəaliyyət göstərdiyini qeyd edən şikayətçinin sözlərinə görə, bu cinayətkar dəstənin vəzifəli şəxslərinin açıq-aydın cinayət törətmələri, insanları şərhləyib talamaları və pullarını əllərindən almaları, qanunsuz həbs aparmaları, özbaşına ticarət obyektlərinə basqın edib talan etmələri, insanlara bədən xəsarətləri yetirmələri və onların əməllərinə Lənkəran Rayon Prokurorluğunun göz yummasına dair müxtəlif instansiyalara məktubla müraciət etsə də, hələ də üzləşdiyi haqsızlıqlara son verilməyib: "İlk öncə onu deyim ki, mən Lənkəran şəhər sakiniyəm və Şəhidlər Xiyabanı küçəsi 46/1, mənzil 28 ünvanında ailə üzvlərimlə birlikdə yaşayıram. Lənkəranın Böyük Bazarında icarəyə götürdüyüm dükanda ticarətlə məşğul olub ailəmi dolandırırıram. Vergi ödəyicisiyəm və bütün dövlət ödənişlərini vaxtında aparıram. Buna baxmayaraq, bu ilin aprel ayının 24-ü, saat 12:15-də işlədiyim dükan DİN-in Baş Narkotiklərlə Mübarizə İdarəsinin Cənub Regional Şöbəsinin 3 nəfər əməkdaşı gəlib və məndən şikayət daxil olduğunu bildirib şöbəyə getməyimi tələb etdilər. Bundan sonra onlar məni öz maşınlarına oturdub şöbəyə apardılar və 4-cü mərtəbədə yerləşən Aqil adlı əməliyyatçının otağına saldılar. Aqil narkotiklə məşğul olduğumu deyib təpik və yumruqla mə-

Lənkəran sakininə polis il

Ramin Axundov Baş Narkotiklərlə Mübarizə İdarəsinin Cənub Regional Şöbəsinə baş verən dəhşətlərdən danışır

"Mayın 5-də general-mayor İslam Hübətovun qəbulunda oldum, bir neçə gün sonra isə polislər yenidən məni döydülər, ağır söyüşlərlə təhqir etdilər və başıma torba keçirdilər"

rizə İdarəsinin Cənub Regional Şöbəsinin 3 nəfər əməkdaşı gəlib və məndən şikayət daxil olduğunu bildirib şöbəyə getməyimi tələb etdilər. Bundan sonra onlar məni öz maşınlarına oturdub şöbəyə apardılar və 4-cü mərtəbədə yerləşən Aqil adlı əməliyyatçının otağına saldılar. Aqil narkotiklə məşğul olduğumu deyib təpik və yumruqla mə-

ni döyməyə başladı, ağır söyüşlərlə təhqir etdi. O, məndən narkotik maddə satmağımı etiraf etməyimi tələb etdi. Narkotiklə məşğul olmadığımı dedikdə məni daha da şiddətli şəkildə döyməyə başladı".

"Xəyal adlı əməliyyatçıya zəng vurub pulumu istədim, o isə mənə hədə-qorxu gəldi, başıma torba keçirəcəyini, həbsə göndərəcəyini deyib ağır söyüşlər söydü"

Bundan sonra Xəyal adlı əməliyyatçının otağına aparıldığını deyən Ramin Axundov iddia edir ki, adıçəkilen əməliyyatçı onun narkotik maddə satıb-satmadığının heç bir əhəmiyyətinin olmadığını, şöbəyə gətirilibsə mütləq şəkildə pul verməli olduğunu, əks halda oradan çıxma bilməyəcəyini deyib: "Beləcə,

Xəyal adlı əməliyyatçı məndən pul tələb etməyə başladı. Mən pulum olmadığını dedikdə, Xəyal idarə etdiyim "Mercedes" markalı avtomobili satmağımı tələb etdi və hətta maşınımı təcili müştəri də tapdı. Daha sonra evimə zəng vurub üzərimdən narkotik maddə tapıldığını dedilər, evdəkilər isə bunun yalan olduğunu söylədilər. Ardınca məni şöbənin zirzəmisinə saldılar, heç bir səbəb, hüquqi əsas olmadan axşam saat 11-dək orada saxladıqdan sonra buraxdılar. Bir qədər sonra öyrəndim ki, yəznəmiz ilkindən 4500 manat pul alıblar. İkincilə danışır nə üçün onlara pul verməsini soruşdum. O dedi ki, polislər üstümdən narkotik maddə çıxdığını bildirib və buna görə də pul verilməsə məni həbs edəcəklərini qeyd edəblər".

Sözügedən 4500 manatın DİN-in Baş Narkotiklərlə Mübarizə İdarəsinin Cənub Regional Şöbəsinə çalışan Xəyal adlı əməliyyatçıya verildiyini vurğulayan şikayətçi qeyd edib ki, bundan əlavə, özünün və ailə üzvlərinin həyatları ilə təhdid olunduğu üçün o da 3000 manat vermək məcburiyyətində qalıb: "DİN-in Baş Narkotiklərlə Mübarizə İdarəsinin Cənub Regional Şöbəsinə mənə olmazın işgəncələr verildi, saatlarla döyüldüm, bu da azmış kimi, ağır ifadələrlə

təhqir olundum. Daha sonra isə özümün, ailə üzvlərimin, övladlarımla həyatları ilə təhdid olunduğum, hədə-qorxuya məruz qaldığım üçün sərbəst buraxılmağım naminə 3000 manat vermək məcburiyyətində qaldım. Ancaq evə qayıtdıqda öyrəndim ki, məndən əlavə yəznəmiz ilkindən də sərbəst buraxılmağım üçün 4500 manat alıblar. Bu səbəbdən də Xəyal adlı əməliyyatçıya zəng vurub pulu istədim. O isə mənə hədə-qorxu gəldi, başıma torba keçirəcəyini, həbsə göndərəcəyini deyib ağır söyüş-

lər söydü. Bu danışqların hamısını telefona yazmışam".

Şikayətçi DİN-in Baş Narkotiklərlə Mübarizə

İdarəsinin rəisi İslam Hübətovun qəbulundan çıxdıqdan bir neçə gün sonra yenidən polis əməkdaşları tərəfindən döyülüb və təhqirə məruz qalıb

Üzləşdiyi haqsızlıqla, daha doğrusu DİN-in Baş Narkotiklərlə Mübarizə İdarəsinin Cənub Regional Şöbəsinin bir qrup əməkdaşının ona qarşı qanundankənar əməllərə yol verməsi və Lənkəran Rayon Prokurorluğunun baş verən cinayətlərə göz yumması ilə bağlı Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevə, Birinci vitse-prezident Mehriban Əliyevaya, daxili işlər naziri Vilayət Eyvazova, baş prokuror Kamran Əliyevə,

İdarəsində işgəncə verilib

Qarabağ qazisi İcra Hakimiyyətinin qarşısında özünü yandırdı

“Vətəndaşın müraciətləri ilə əlaqədar lazımi dəstək göstərilməli də...”

Şəmkir rayon İcra Hakimiyyətinin qarşısında intihara cəhd olub. APA xəbər verir ki, Şəmkir rayonunun Yeni Həyat kənd sakini, 1996-cı il təvəllüdü İlham Həsənov İlham Yılmaz oğlu Şəmkir rayon İcra Hakimiyyətinin qarşısında özünə od vurub. Onun intihara cəhdinin qarşısının alınmış, alov söndürülüb. Yanıq xəsarətləri alan İlham Həsənov xəstəxanaya yerləşdirilib.

İlham Həsənovun intihar cəhdinin səbəbləri araşdırılır.

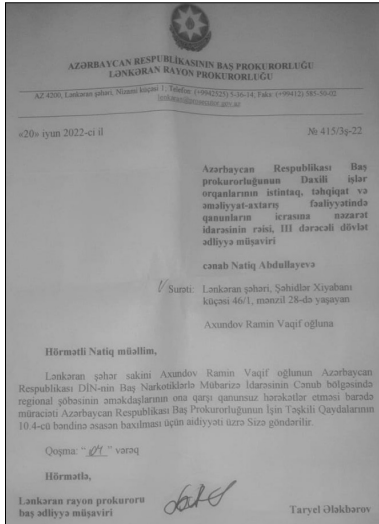
Şəmkir rayon İcra Hakimiyyəti rayon sakininin İH binası qarşısında intihara cəhd etməsinə münasibət bildirib.

İH-dən bildirilib ki, Şəmkirin Yeni Həyat kənd sakini, Vətən müharibəsi iştirakçısı, psixi pozuntulardan əziyyət çəkən və boyun nahiyyəsində qəlpə olan, 1996-cı il təvəllüdü Həsənov İlham Yılmaz oğlu buna qədər Qazax, Şəmkir, Gəncə və Bakı şəhərlərində yerləşən xəstəxanalarda müalicə alıb. Hazırda isə 1 saylı Respublika Psixiatriya Xəstəxanasında müalicəsini davam etdirir.

Qeyd olunub ki, vətəndaşın müraciəti aldığı müalicələrin heç bir nəticəsinin olmaması və əlillik dərəcəsinin təyin olunması ilə bağlıdır: “Vətəndaşın müraciətləri ilə əlaqədar aidiyyəti təşkilatlar tərəfindən lazımi dəstək göstərilməli də, İlham Həsənov müalicəsinin davamı üçün Şəmkir Rayon Mərkəzi Xəstəxanasına gedən valideynlərindən ayrılaraq Şəmkir İcra Hakimiyyətinin qarşısına gəlib və özünü yandıрмаğa cəhd edib”.

RƏŞAD

"Xəyal adlı əməliyyatçı narkotik maddə satıb-satmadığının heç bir əhəmiyyətinin olmadığını, şöbəyə gətirilibsənsə mütləq pul verməli olduğumu, əks halda oradan çıxma bilməyəcəyimi deyib"

Baş Narkotiklərə Mübarizə İdarəsinin rəisi İslam Hüseynovun qəbulunda da olub: "Bu ilin may ayının 5-də DİN-in Baş Narkotiklərə Mübarizə İdarəsinin rəisi İslam Hüseynov teleqram vurub qəbulunda oldum. O, pulumu qaytarılacağına dair söz verdi. Bir neçə gün sonra isə mayor rütbəli Fuad adlı şəxs gəlib reisin məni çağırıldığını dedi. Şöbəyə getdim və məni rəis müavini qəbul etdi. O dedi ki, rəis pulunu qaytaracaq, amma qaytarmadılar. Onu da qeyd etdim ki, 19.05.2022-ci il tarixdə şəhər saat 8-də işə gedərkən dayanacaqda polislər məni tutdular. 3 maşında gələn polislər məni döydülər, ağır söyüşlərlə təhqir etdilər və başıma torba keçirdilər. Daha sonra şöbəyə apardılar. Polislər "Nə üçün pul istəyirsən?" deyib məni yenidən döydülər. Nəticədə gözümün altı göyərtilmiş, qolum sındırılmış və bədənimdə başqa xəsarətlər əmələ gəlmişdi. Telefonumdan bütün yazışmaları, maşınımın fləş-kartda olan məlumatları götürdülər. Ağır formada döyüldükdən sonra saat 17 radələrində özümə gəldim. Bir qədər sonra isə bəzəndə cinayət işinin başlandığını öyrəndim. Müstətiq ifadə verməyimi tələb etsə də, ifadə verə bilmədim. Məlum oldu ki, polislər məni şöbəyə gətirdikdən sonra dükanıma girmiş, oradakı malları dağıtmış, pis vəziyyətə salmış, dükanın videokamerasında olan məlumatları silmiş, DİN-in Baş Narkotiklərə Mübarizə İdarəsinin rəisi İslam Hüseynov göndərdiyim məktubu, poçt qəbzini götürmüş

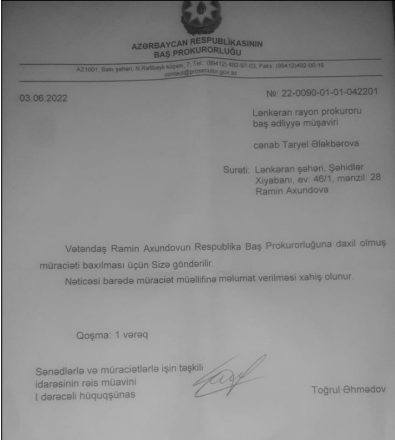
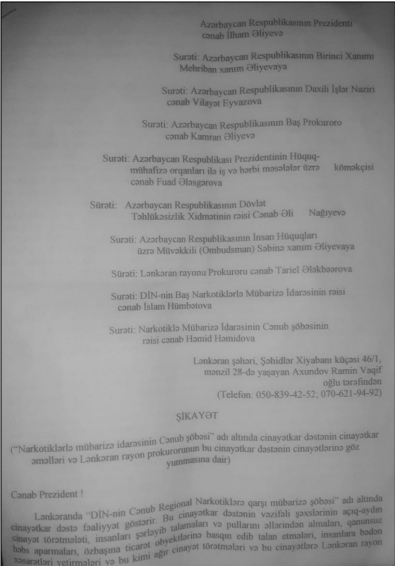
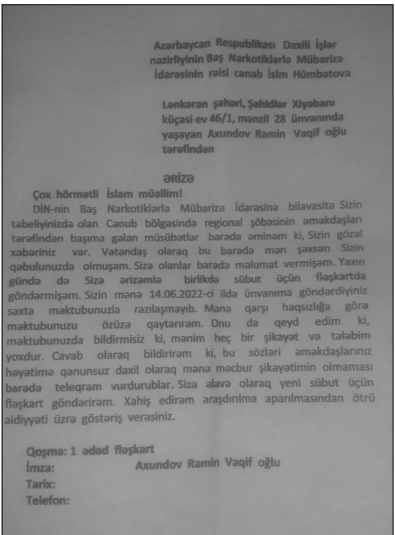
və obyektimi talan etmiş, mənə böyük məbləğdə maddi ziyan vurmuşlar".

DİN-in Baş Narkotiklərə Mübarizə İdarəsinin Cənub Regional Şöbəsinin rəisi "Məni bura elə-belə yerə qoymayıblar, arxam çox güclüdür. Mənə heç nə edə bilməzsən, vəzifədən gedərəm, lakin sənə ilə istədiyimi edib başına müsibət gətirərəm" deyərək, vətəndaşa hədə-qorxu gəlib

Bunun ardınca Lənkəran Rayon Polis Şöbəsinə aparıldığını deyən şikayətçi bildirib ki, orada əlində olan bütün sübutları müstətiqə təqdim edib: "Lakin məni Lənkəran Rayon Prokurorluğuna aparıb həbs etmək istədilər. Prokuror gözümlün altında olan xəsarəti gördü və itdirəyi çıxıldığını soruşdu. Mənsə başıma gətirilən bütün müsibətləri prokurora danışdım və qeyd etdiyim cinayət əməlini törətmiş polislər barəsində qanuni tədbir görülməsini xahiş etdim. Prokuror məni həbs etməsə də, polislər barəsində heç bir tədbir görmədi və bununla da onların cinayət əməllərinə göz yumdu. Daha sonra məni polisə qaytardılar və DİN-in Baş Narkotiklərə Mübarizə İdarəsinin Cənub Regional Şöbəsinə çalışın Xəyal adlı əməliyyatçıya 4500 manat verən yəznəm ilkin şöbəyə çağırıldı. O, mənim şəxsiyyət vəsiqəmi üçün tələb olunan məbləği verdiyini etiraf etdi. Beləcə, məni axşam polisdə

"Hürriyyət" in Araşdırma Qrupu

P.S. Məsələ ilə bağlı yazıda adıçəkilən şəxslərin də mövqeyini işıqlandırmağa hazırıq.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Hüquq-mühafizə orqanları ilə iş və hərbi məsələlər üzrə köməkçisi Fuad Ələsgərova, Dövlət Təhlükəsizlik Xidmətinin rəisi Əli Nəziyevə, Azərbaycan Respublikasının İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkili (Ombudsman) Səbinə Əliyevaya, Lənkəran rayon prokuroru Təyqel Ələkbərova, Daxili İşlər Nazirliyinin Baş Narkotiklərə Mübarizə İdarəsinin rəisi, polis general-mayoru İslam Hüseynov, DİN-in Baş Narkotiklərə Mübarizə İdarəsinin Cənub Regional Şöbəsinin rəisi, polis polkovnik-leytenantı Həmid Həsənovla şikayət xarakterli məktubla müraciət etdiyini deyən Ramin Axundovun sözlərinə görə, DİN-in

Şəmkirdə peyda olan yolkəsənin dələduzluğu

Sahibkarın yolunu kəsən Elçin Məmmədovla Düyərli kənd bələdiyyəsinin sədri Samir İsgəndərov əlbirdir?!

Bəhlul ORUCOĞLU
Araşdırmaçı-jurnalist,
Qarabağ Mühəribəsi Veteranı

*“Əlbir olub bir ayı bir şir ilə
Ovladılar dovşanı tədbir ilə...”*
A.Krlov

Bu yazının əvvəli “Hürriyyət” qəzetinin ötən sayında getmişdir. Yazıda sahibkar Yusif Şəmmədovun obyektinə gedən yolu kəsən Elçin Məmmədovdur. Sahibkar Y.Şəmmədov bu haqda deyib: “Biz ona bildirdik ki, yolumuzu bağlamayın, seximizə gedib-gələ bilmirik, lakin Elçin Məmmədov sözümüzü eşitmədi. O, etiraf edir ki, “mənəm hiymədarım Şəmkir rayonu Maliyyə İdarəsinin sabiq müdiri Nazim Məlikovdur”.

Elçin Məmmədov öz qeyri-qanuni əməlini hüquqi cəhətdən əsaslandırmaq üçün, guya, Düyərli kənd sakini İsayev Sübhan Ələkbər oğlunun adına sahibkarlıq məqsədi ilə verilmiş, Şəmkir rayonunun Düyərli kəndinin ərazisində yerləşən torpaq sahəsini, guya mənəimlə qeyri-rəsmi razılaşma yolu ilə 1995-ci ildən sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olur. Sübhan İsayev Elçin Məmmədovun

GƏNÇƏ APƏLLYASIYA MƏHKƏMƏSİNİN
HAKİMİ CƏNAB LOĞMAN SÜLEYMANOVA,
Şəmkir rayonunun Düyərli kəndində yaşayan,
İsayev Sübhan Ələkbər oğlu tərəfindən,
SN №- 01035666 FIN: 1525666
Tel:

TELEGRAMMA

Hörmətli Loğman müəllim,

Şəmkir rayonunun Düyərli kəndində yaşayan Məmmədov Elçin Məhəmməd oğlu 13.05.2022-ci il tarixdə Gəncə Apellyasiya məhkəməsinə Apellyasi şikayəti verərək bildirmişdir ki, Şəmkir rayonu İcra Hakimiyyətinin 2 sayılı 22.08.1997-ci il tarixli sərəncamına əsasən İsayev Sübhan Ələkbər oğlunun adına, sahibkarlıq məqsədilə verilmiş Şəmkir rayonunun Düyərli kəndinin ərazisində yerləşən torpaq sahəsini, guya mənəimlə qeyri-rəsmi razılaşma yolu ilə 1995-ci ildən sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olur.

Bildirirəm ki, mənim adıma hər hansı sahibkar obyekt üçün torpaq sahəsi yoxdur, əgər varsa, saxtdır, ondan isə mənim vəbarim yoxdur. Məmmədov Elçin Məhəmməd oğluna isə sahibkarlıq fəaliyyəti ilə istifadə etməsi üçün torpaq sahəsini vermişəm.

Ödür ki, sizdən xahiş edirəm, mənim müraciətim qəbul edib, həmin əlavə etməklə nəzərə alınız.

İmza: İsayev Sübhan Ələkbər oğlu.

13.05.2022-ci il.

bu dələduzluğundan xəbər tutmuş və Gəncə Apellyasiya Məhkəməsinin sədri Loğman Süleymanova teleqram göndərmişdir (Teleqramı olduğu kimi bu yazıya əlavə edirik - müə.).

Yəqin ki, rayon rəhbərliyi və aidiyyəti orqanlar dələduz əməllərinə və sahibkar Yusif Şəmmədova qarşı qeyri-qanuni hərəkətlərinə görə Elçin Məmmədov layiqli cəza alacaq.

Baş prokurorluğun korrupsiya ilə bağlı şikayətləri qəbul edən 161 qaynar xəttinin pullu xidmət göstərməsinə hələ də hüquqi qiymət verilməyib. Nə NK-nın 25.02.2015 tarixli 50 sayılı qərarı ilə doğrulan "Dövlət orqanlarında çağrı mərkəzlərinin fəaliyyətinin təşkili Qaydaları"nın 2.1 bəndinə əsasən çağrı mərkəzlərinə zənglərin qəbulunun və cavablandırılmasının ÖDƏNİSSİZ olmasını təmin etməli olan Rəqəmsal İnkişaf və Nəqliyyat Nazirliyi, nə İqtisadiyyat Nazirliyi yanında Antiinhisar və İstehlak Bazarına Nəzarət Dövlət Xidməti, nə də Ombudsman kobud insan, istehlakçı və vətəndaş hüquqlarının pozulmasına son qoymağa cəba göstərir. Deyəsən, dövlət qurumlarının,

sanalara necə "soyuq" münasibət bəsləyir ki, saatlarla zəngləri qəbul etmir və anında balansdan qəbul edilib-edilməyən zəngə görə danışq haqqı tutulur! (?) Stasionar nömrədən zəng edəndə danışq borcu yazılır, balansda vəsait olmayanda qısa nömrəyə zəngə "blok" qoyulur.

Rəqəmsal İnkişaf və Nəqliyyat Nazirliyinin aparat rəhbəri vəzifəsini icra edən məmur isə bildirir ki, baş prokurorluğun 161 qaynar xəttinə edilən zənglər ödənişlidir və ödəniş tarifi uyğun operatorun tarif planına uyğun bəirlənir. Maraqlıdır, İqtisadiyyat Nazirliyi yanında Antiinhisar və İstehlak Bazarına Nəzarət Dövlət Xidmətinin istehlak bazasına nəzarət şöbəsinin müdiri Elnur Bağirov

Özünün xəbəri olmadan izahatı alındı...

İmişli şəhəri, Lətif Vəliyev küçəsi, ev 38-də yaşayan Zülfüqarov Mirzalı Əvəz oğlu tərəfindən "Hürriyyət" in redaksiyasına şikayət məktubu daxil olub. Qəzetimiz vasitəsilə Prezident İlham Əliyevə, Baş nazir Əli Əsədova, İcbari Tibbi Sığorta üzrə Dövlət Agentliyinin sədri Zaur Əliyevə, eləcə də TƏBİB-in sədri Vüqar Qurbanova müraciət edən şikayətçinin məktubunu olduğu kimi dərc edirik:

Cənab Prezident!

Sizə və yuxarıda adlarını qeyd etdiyim memurlara İmişli Mərkəzi Xəstəxanasının direktoru Azər Kazimov haqqında yazdığım ərizə yoxlanmaq və tədbir görülməsi üçün şikayət olunan şəxsə - A.Kazimova göndərilmişdir. Bunu Azər Kazimovun imzası ilə mənə ünvanlanmış və guya izahatı əlavə edilməklə göndərdiyi məktub sübut edir.

AR Qanununun 7.13-cü maddəsində deyilir!

"Vətəndaşların müraciətlərini aidiyyəti üzrə baxılmaq üçün qanunazidd hərəkətidən (hərəkətsizliyindən) şikayət edilən müraciət edən subyektlə və ya onun vəzifəli şəxslərinə göndərmək qadağandır!

Azər Kazimov mənim adımdan üzəndə tanımadığım birisinə izahat yazdırır və o da mənə oxutdurmadan, mənim xeyrimə olduğunu bildirərək imza etdirməyə nail olur. Deməli, mən Azər Kazimova yazıram ki, "Azər Kazimovun barəsində yazdığımı əsassız hesab edirsiniz". Guya mən Azər Kazimova izahat vermişəm ki, "səndən yazanda əsəbi olmuşam". Daha sonra guya mənə sual verilir ki, "izahata nə kimi əlavəniz var?" Sonra mənim "cavabım" yazılır: "Oxundu, əlavəm yoxdur" və s.

Sualı verən kim olub? İzahatı alan şəxs niyə özünü gizlədib? Mənim telefonumun nömrəsini yazan şəxsin xətti kimə məxsusdur?

Azər Kazimov xəstəxananın 29

İmişli sakininin Mərkəzi Xəstəxanasının direktorundan şikayəti "tədbir görülməsi" üçün elə onun özünə göndərilib

aprel 2022-ci il tarixli PHŞ/1.1.55-3-2022-125 sayılı mənə ünvanladığı məktubda öz izahatını da göndərib. Əvvəl elə zənn etdim ki, məktubu Baş idarə göndərib, "İmişli rayon Xəstəxanası" sözlərini oxuyanda artıq şoka düşdüm. Onun izahatından belə çıxır ki, mən də özüm və Azər haqda tədbir görməliyəm...

Məktubda mənim təhsilsiz olduğum vurğulanır. Mən necə təhsilsiz ola bilərəm ki, izahat yazan mənə "Mirzalı Zülfüqarov" sözünü qolumdan tutub, öz xəttimlə yazdırıb?! Mən indi Allahımdan razı qalıram ki, ali təhsil almamışam, yoxsa bunlar kimi "təhsilsiz" vətəndaşları aldadıb, onları "anadan olmaqlarına peşiman edərdim". Bunlar isə yalan ifadələr işlədərək, özlərini ifşa ediblər.

İndi özüm haqqında ilk dəfə olaraq açıqlama verirəm. Mən necə təhsilsizəm ki, 17 ildir seçki məntəqələrində üzv, katib olmuşam?! Mən bu illər ərzində Prezident seçkilərini, Milli Məclis, bələdiyyə, referendum seçki-

lərinin şəffaf keçirilməsinə nail olanlardan biriyəm. Amma mənə və balalarını çörəklə imtahana çəkirlər.

Hörmətli Prezident!

Artıq dərəcədə xahiş edirəm, adlarını çəkdiyim Agentlik və Birlik rəhbərlərindən soruşasınız ki, Azərdən izahatı kim alıb və "izahata əlavəniz varmı" sualını kim verib. Azər izahatı 27.04.2022-ci ildə yazıb, mənim adımdan isə 28.04.2022-ci ildə yazılıb. 29.04.2022-ci ildə isə Azər təcili mənə məktub və sənədləri ünvanlayıb. Məsələnin kökünü tam, obyektiv və hərtərəfli təftiş edib, mənə aldadanlar, Sizin imzaladığınız qanunu pozanlar haqqında ciddi tədbir görülməsi üçün göstəriş verməyinizi xahiş edirəm. Mənim adımdan yazılan izahatdakı imzamdən imtina edirəm. Çörəklə imtahana çəkilsən də Sizə olan sevgi heç zaman qəlbimizdən silinməyəcək".

Hazırladı: KƏNAN

Redaksiyadan: Qarşı tərəfin mövqeyini dərc etməyə hazırıq.

Baş prokurorluğun 161 qaynar xətti şikayətləri pullu edib!

İqtisadiyyat Nazirliyi də qısa nömrələrə zənglərin ödənişli olmasını bildirir

Ombudsmanın işi elə hüquq pozucularının qanunsuz cavablarını təkrar etməklə poçtalyonluq etməkdən ibarətdir. 161 qaynar xəttinin "ödənişə oturdulması" dövlət səviyyəsində korrupsiyanın tanınmasından özgə bir şey deyil və dövlətə qarşı ən böyük tənqidatdır. Təsəvvür edin, bu qaynar xətt in-

sa 17.06.2022 -ci ildə imzalayıb 04.07.2022-ci ildə göndərdiyi məktubda Rəqəmsal İnkişaf və Nəqliyyat Nazirliyinin cavabını olduğu kimi təkrar edib (-Təkrarçılıq qanunsuz ödəniş tutan Bakcellin şablon cavablarından qaynaqlanır - M.B). İstehlakçıların hüquqlarının müdafiəsinə cavabdeh olan qurum "İstehlakçıların hüquqlarının müdafiəsi haqqında" qanunun 26-cı maddəsinə əsasən məhkəməyə müraciət etmək hüququnu da qıqçətə çatdırıb. Belədən sual doğur: Bəs bu dövlət qurumunun işinin adı nədir? Eyni zamanda, məhkəmə var ki, müraciət də edəsən?

6 ildir "Kapitalbank"-ın Nizami filialına qarşı istehlakçı hüquqlarının müdafiəsi ilə bağlı iddianı Nizami rüşvət məhkəməsinin hakimi Fikrət Mirzəyev, 15 aydır Ülker Yusifova Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin ləğv etdiyi işinə yenidən hakim təyin edilərək, iddianı it-bata salıblar. Həqiqət Əhmədova 2 aydır Beynəlxalq Bankın Nizami filialına qarşı iddia üzrə nə iclas təyin edir, nə qərarını verir. Qumru Əliyeva Aztelekom və Baktelekomun Nizami filialına qarşı iddianı cavabdeh hüquqi şəxsin VÖEN-inin göstərilməməsi nöqsanı ilə geri qaytarıb, nöqsanı dü-

zəldib təkrar müraciət edəndə isə 20 gündür susur. Sabunçu məhkəməsi isə 3 aydır Sabunçu işiq idarəsinə qarşı istehlakçı hüquqlarının müdafiəsi haqqında iddianı gizlədir. Görsən, İqtisadiyyat Nazirliyi yanında Antiinhisar və İstehlak Bazarına Nəzarət Dövlət Xidməti hansı məhkəmə təminatı hüququndan danışır? Vətəndaş baş prokurorluğa onlarla illərdir məhkəmə qərarlarının korrupsiya predmetinə çevrilməsindən şikayət edir, şikayətini araşdırmaq əvəzinə, 161-ə şikayətinə belə qadağa qoyublar, insan, istehlakçı hüquqlarının "vəkilləri" isə məhkəməyə müraciət etməyi məsləhət görür?!

Belə hüquq müdafiəçiliyi ilə, əlbəttə, (161-ə) şikayətlər rüşvətlə gerçəkləşər.

Məğrur BƏDƏLSOY

24 iyun Azərbaycanın ictimai-siyasi həyatında önəmli mövqeyi olan, sabiq Prezident Əbülfəz Elçibəyin anadan olduğu gündür. Onun haqqında olan düşüncələrimi hörmətli oxucularla bölüşməyi özümə mənəvi borc bilirəm. Əbülfəz Elçibəy, keçən əsrin 70-ci illərindən bu günədək ictimai-siyasi gündəmdə öz mövqeyini qoruyub saxlamaqdadır. Onu tanıyıb bilənlər, sevnələr, təqdir, tənqid, təhqir edənlər, hətta Elçibəy adını qışqanclıqla qarşılayanlar arasında həm özümüzdən olanların, həm də başqalarının sayı-hesabı bəlli deyil. Lakin əminəm ki, sevnələri, təqdir edənləri, ardıcılırları ona nifrət bəsləyənlərdən dəfələrcə çoxdur. Əbülfəz bəyi universitetdə oxuduğum ilk günlərdən tanımışdım. Bir təsadüfdən sonra, sözün əsl mənasında, onun çoxsaylı ardıcılılarından biri oldum.

Ramazan SİRACOĞLU*(Əvvəli ötən sayımızda)*

Yaxşı yadımdadır, 1983-cü ilin may ayının ortalarında akademik Məmməd Cəfər müəllimin razılığı, Aydın Məmmədovun təşəbbüsü və bir xeyirxahın maddi dəstəyi ilə "Azərbaycan məsələləri" toplusu nəşrə hazırlanırdı. Mən o toplu üçün "Əbu Osman Əmr bin Bəhr əl Cahizin (777- 869) "Fəzail'ül ətrak" əsərində türklərə münasibət" adlı məqalə təqdim etmişdim. Redaksiya şurasının şərtinə görə, elmi dərəcəsi olmayan müəlliflərin yazılarının çap edilə bilməsi üçün iki mütəxəssis rəyi tələb olunurdu. Mənim o zaman elmi dərəcəm olmadığı üçün məqaləmi Azərbaycan Dövlət Universitetinin (BDU-nun) Şərqşünaslıq fakültəsinin Ərəb dili kafedrasına və Azərbaycan SSR EA-nın Əlyazmaları Şöbəsinə (Əlyazmalar İnstitutuna) rəyə göndərmişdilər.

Məqələmin əqibətini öyrənmək üçün öncə Universitetin (o vaxt ancaq bir universitet vardı- ADU; qalan ali məktəblər institut adlanırdı) Şərqşünaslıq fakültəsinə, professor Vasim Məmmədliyəvin yanına getdim. O zaman Vasim müəllim Şərqşünaslıq fakültəsinin dekani idi. Vasim müəllim məni çox gülməz qarşıladı və hələ məqaləmi oxumağa vaxt tapmadığını, ancaq beş-on günə

Türk dünyasının Elçibəyi

mütləq oxuyacağını söylədi. Oradan "İsmailiyyə" binasına, Əlyazmaları Şöbəsinə (o zamanlar Əlyazmalar İnstitutu hələ Şöbə statusunda idi və orada yerləşirdi), Əbülfəz bəyin yanına getdim. Əbülfəz bəy orada Şöbə müdiri işləyirdi. Məni görən kimi, "məqalənizi oxudum, rəy də yazdım" deyib masasının siyirtməsindən imzalı, möhürlü kağızı göstərdi. Sonra da "gedək bir stəkan çay içək, yazıyla bağlı bəzi şeylər soruşmaq istəyirəm" söylədi. Qeyri-iradi Əbülfəz bəyin mənim məqaləmə yazdığı rəyə baxdım, müsbət olduğunu görüncə rahatladım.

Az sonra Bəylə bərabər "Narxoz"un - Xalq Təsərrüfatı İnstitutunun (İqtisad Universitetinin) yeməxanasında nahar edirdik. Əbülfəz bəy məqaləmə müsbət rəy yazmasına baxmayaraq, yazımda irəli sürdüyüm ümumi konsepsiyanın yanlış olduğunu söylədi:

- Sən məqalədə iddia edirsən ki, Cahiz bir türk heyranıdır, halbuki o, iliklərinə qədər ərəb şovinisti olub. Məsələn, Cahiz "Kitabu'l a'rab və məvəli" kitabında ərəblərin bütün xalqlardan üstün olduğunu yazmış, "Kitabu'l buxala" əsərində isə ərəblərdən başqa bütün etnik mənsubiyyətləri aşağılayıcı halda ələ salmışdır.

Əbülfəz bəyin danışdığı kitabların məzmunundan mənim xəbərim olmadığından onun iradı qarşısında nə deyəcəyimi də bilmirdim. Bu vaxt mənim tanımadığım ortayaşlı bir şəxsin bizim masaya yaxınlaşıb salam verməsi mənim üçün lap göyəndüşmə oldu. Əbülfəz bəy onun salamını alıb hal-əhval tutdu:

- Mirzə, əyləş görüm. Nə var, nə yox?

Mirzə (bilmədim onun əsl adı Mirzəydi, yoxsa Bəymi ona belə müraciət edirdi) deyilən adam da "sağlıq-salamatlıqdır" deyib əlavə etdi: "Azər-nəşr"dən gəlirəm, "vostfak"a (Şərqşünaslıq fakültəsinə) Şəfainin (professor Əhməd Şəfainin) yanına gedəcəyəm.

Əbülfəz bəy marağını gizlətmədi:

- Xeyir ola?

- Bir səhifədə bir neçə yerdə təkrarlanan bir söz var, dəqiq oxunuşunu və mənasını yazmaq lazımdır.

Əbülfəz bəy Mirzə adlandırdığı şəxsin əlindəki səhifəyə diqqətlə baxdı, sonra da izah etməyə başladı: "ğuluv" - ??? - bədiif ifadə vasitəsidir, mübaliğənin daha üstün dərəcəsinə deyilir. Söylədiklərimə şübhən varsa get Şəfai müəllimdən də soruş.

"Azər-nəşr"dən gələn adam etiraz etdi:

- Yox, yox. Dedikləriniz məntiqli gəlir. Daha "vostfak"a getməyə gərək qalmadı.

Mən Əbülfəz bəyden üzrxahlıq edib onun mənim məqaləmə yazdığı rəyi də götürüb Nərimanov prospektinə (Cavid prospektinə) Akademiyaya getdim. Əbülfəz bəy elmi məsələlərdə çox diqqətli idi. Bir dəfə söhbət əsnasında mən Abbasi-lər dövrünün İmru'lqeysi (500-540) sayılan Əbu Nuvas (762?-813?) haqqında danışanda onu "Ya əyyuhən-nas uşrubu xəmrən in ləkum minhu'l-ilac- Ey insansanlar, əgər sizə əlacdarsa, şərab için" misrasına görə həbs etdiklərini söyləyəndə Əbülfəz bəy mənə irad tutdu:

- Bəy, biraz ehtiyatlı olun.

Qulaqlarım eşidə-eşidə Əbu Nuvası təhrif edirsiniz. Əbu Nuvasın o misrasında "in-əgər" sözü yoxdur. İnanmırsınızsa, elmi rəhbəriniz Aida xanımdan (professor Aida xanım İmanquliyeva) soruşun.

Qeyd edim ki, Aida xanım və Əbülfəz bəy 1957-1962-ci illərdə Azərbaycan Dövlət Universitetinin Şərqşünaslıq fakültəsində eyni qrupda oxumuşlar) soruşun. Mən üzrxahlıq edib razılaşsam da, sonralar əlimə düşən elə ilk fürsətdə dəqiqlik üçün elmi rəhbərim, ərəb ədəbiyyatının mahir bilicisi, professor Aida xanımdan o misrəni soruşdum. Aida xanım da Əbülfəz bəyin doğru söylədiyini təsdiqlədi:

- Əbu Nuvas, şüribi (alkoqol düşkünü) idi, onu məhz Qurani-kərimin hökmünə - "Maidə" surəsinin 90-cı ayəsinə qarşı çıxdığına görə zindana atmışdılar. Sənin iddia etdiyin kimi - "dərdinizə əlacdırsa, şərab için" yazsaydı, daha onu niyə tuturdular ki? Həmin ayədəki "şərab" mənasında və ya "sərxoşedici" mənasında işlənmiş "xəmr" - ??? - sözünün qədim ərəbcədəki əsl mənası "örtmək, qapamaq"dır; başqa sözlə, "xəmr"- "ağılı, hissiyyəti, duyğu üzvlərini keyləşdirən" anlamındadır. Diqqət edirsənmi, "murdar, pis, iyrənc" mənası verən "rics"- ?????? - adlandırılanların önündə "xəmr" gəlir. Əbu Nuvas isə tam tərsini - " Ey insanlar, şərab için, ondan sizə əlac var" yazdığına görə Harun-ər-Rəşidin oğlu xəlifə Əmin tərəfindən cəzalandırılıb. Deməli, Əbülfəz bəyin iradı tamamilə haqlıdır.

Əbülfəz bəy özünün elmi səviyyəsinin yüksəkliyini 1985-

ci ildə Leninqrad (Sankt-Peterburq) şəhərindən gəlmiş iranşünas professor V.A.Livşitslə (1923-2017) diskussiya zamanı bir daha sübuta yetirmişdi. Yeri gəlmişkən, həmin diskussiyada akademiklər Məmməd Cəfər, Ziya Bünyadov və İqrar Əliyev də iştirak edirdilər. V.A. Livşits iddia edirdi ki, Orxon yazılarında "h, c, f, ğ, j" hərflərinin olmaması, Göytürk mətnlərinin ümumilikdə cəmi 843 sözdən törəməsi sübut edir ki, türk dili başqa dillərlə müqayisədə çox gənc dildir, yaranma tarixi miladdan sonrakı dövrlərə düşür. Leninqradlı həmkarına etiraz edən Əbülfəz bəy bildirdi ki, türkdilli ədəbiyyatda "dodaq-dəyməz" adlanan şeir növü var. Aşıqlar, şairlər tərkibində "b, p, m" səsləri olmayan sözlərdən ibarət şeir qoşur. Yaxud, misralarında "l və r" səsləri iştirak etməyən, "dildön-məz" adlanan şeirlər mövcuddur. O cür şeirlərə istinad etsəniz, o zaman türk dilində "p, b, m, l, r" səsləri də yoxdur deyə iddia edə bilərsiniz. Ərəb şairləri dilə nə dərəcədə hakim olduqlarını isbatlamaq üçün şeir yarışmalarında ancaq nöqtəli və ya nöqtəsiz hərflərin iştirak etdiyi sözlərdən şeir yazma müsabiqələri keçirirdilər. Təsəvvür edirsinizmi, ərəb əlifbasındakı 28 hərfin yarısı nöqtəli, yarısı da nöqtəsizdir. ALLAH eləməsin, sizin əlinizə o şeir nümunələrindən düşsə, iddia edərsiniz ki, ərəb dilində cəmi 14 səs var. Hörmətli Vladimir Aronoviç, sizin "Sovetskaya tyurkologiya" jurnalının 1978-ci ilə aid 4-cü sayında çap olunmuş "Qədim türk runik əlifbasının mənşəyinə dair" məqalənizdə Göytürk əlifbasını runik əlifba adlandırmanız doğru deyil. Zira, runik yazıların sağdan və ya soldan, yuxarıdan aşağıya, yaxud da aşağıdan yuxarıya oxunuşunun əhəmiyyəti yoxdur, Orxon yazılarında vəziyyət tam başqadır. Göytürk yazılarının bəziləri qrafik baxımından bir-birinin asimmetrik formasıdır. Məsələn, "l, i, l, p"; "n" və "z"; "t"- "k"- "r"; "l"- "ç" hərfləri yazılışca bir-birinə bənzəyir. Başqa sözlə, o hərflər güzgü effekti ilə, asimmetrik yerdəyişmə prinsipiylə yaranıb. Gətirilən faktlar qarşısında rusiyalı şərqşünas V.A. Livşitsin "uçtem - nəzərə alaraq" söyləməkdən başqa çarəsi qalmadı.

(Ardı var)

Babək və Nəsimi irsinin sahibi - Şah İsmayıl Səfəvi

Əlbəttə, İslamın şiə məzhəbinin hakim dini siyasət kimi seçməsi bu günün sosial şərtlərindən baxdıqda müəyyən qədər mübahisəli görünə bilər. Lakin bu məqam prosesin önəminə kölgə sala bilməz...

Xaqani CƏFƏRLİ

Səfəvilər Dövləti vahid etnosun formalaşmasını təmin edən bütün zəruri şərtləri malik idi. Bu şərtlər çoxsaylı olsa da, onların arasında həlledici əhəmiyyətə malik olanların ən önəmliləri mərkəzləşmiş vahid dövlətin yaranması və 235 il ərzində mövcud olması, türk dilinin dövlət dilinə çevrilməsi və birləşdirici vahid dini-siyasi cəryanın mövcud olmasını qeyd edə bilərik.

Mərkəzləşdirilmiş dövlətin yaranması və 235 il ərzində mövcud olması ilə Dərbənddən Həmədana, Göyçə gölündən Xəzər dənizindəkə uzanan coğrafiyada yaşayan çoxsaylı türk tayfalarının pərakəndəliyi başa çatdı və sabit tarixi birlik təmin edildi. Səfəvi Dövlətinin yaranması türk tayfalarının bu coğrafiyada daha köklü yerləşməsinə və möhkəmlənməsinə təmin etdi. Dövlətin idarə olunması və təhlükəsizliyinin təmin olunması üçün türk tayfalarının ölkənin hədudadları daxilində müxtəlif ərazilərə yerləşdirilməsi, idarə etmənin onlara həvalə edilməsi çox böyük tarixi əhəmiyyətli hadisəyə çevrilərək vahid etnosun formalaşmasına müstəsna təsir etdi. Bu prosesin əsası görkəmli sərkərdə və dövlət xadimi Şah İsmayıl Səfəvinin hakimiyyəti zamanı qoyulsa da, I Şah Təhməsinib, II Şah İsmayıl və Məhəmməd Xudabəndənin hakimiyyətləri illərində də davam etdirildiyi üçün şamlı, ustacılıq, təkəli, türkmən, qacar, bayat, əfşar, zülqədər və digər türk tayfalarının bu coğrafiyada üstünlüyü və hakimiyyəti tam təmin edildi. I Şah Abbas Məzəndəran və Fars bölgələrində

dövlətin dayaqlarını türk etnoslarının hesabına möhkəmləndirmək üçün Qarabağdan və Azərbaycanın digər ərazilərindən türk tayfalarının bir hissəsini həmin ərazilərə köçürməsi isə vahid etnosun formalaşması ilə yanaşı çox geniş bir coğrafiyanın Azərbaycan türklərinin vətəninə çevrilməsinə səbəb olmuşdur.

Səfəvi Dövlətinin qurucularının özlərinin etnik mənşeyi, türk kimlikləri ilə açıq-aşkar qürur duymaları, bütün tarix boyu ilk dəfə dövlət idarəçiliyindən digər xalqların kənar-

yat dilinin fars dili olması haqqında əsrlərlə mövcud olan yanlış düşüncələri dağıtdı. Məhz Şah İsmayılın dövlət işlərində və cəmiyyət həyatında türk dilinin rolunu önə çəkməyi özünün siyasi maraqlarından birinə çevrilməsinin nəticəsi olaraq doğma dilimiz hakim dilə çevrildi və xalqımızın mədəni intibahının yolunu açdı.

Səfəvilər Dövlətin paytaxtı kimi türklərin əsas şəhəri olan Təbrizin seçilməsi bu dövlətin tarixi-siyasi mahiyyətini artırmaqla yanaşı Azərbaycan xalqının vahid etnos kimi forma-

laşdırılması və dövləti idarəçiliyində türk tayfalarının söz sahibi olması Dərbənddən Həmədana, Göyçə gölündən Xəzər dənizindəkə uzanan coğrafiyada yaşayan çoxsaylı türk tayfaların birliyi siyasi faktora çevirərək vahid etnos kimi formalaşmasını təmin edən önəmli faktor olmuşdur. Bu baxımdan Səfəvi Dövlətində yüksək mövqeli mülki, dini və hərbi vəzifələrə yalnız türklərin təyin edilməsi böyük tarixi əhəmiyyətə malik hadisə idi.

Şah İsmayıl Səfəvinin doğma dilini, türk dilini dövlətin rəsmi yazışma dilinə çevirməsi, zədəganlar arasında təşviq etməsi və fars dilini sıxışdırması doğma türkcəni Dərbənddən Həmədana, Göyçə gölünün şimalından Xəzər dənizindəkə uzanan coğrafiyada türk dilinin ən işlək dilə çevirdi. Şah İsmayılın Xətai təxəllüsü ilə doğma türk dilində şeirlər yazması, türk dilində yazan şairləri himayə etməsi ədəbiy-

Səfəvilər Dövlətin paytaxtı kimi türklərin əsas şəhəri olan Təbrizin seçilməsi bu dövlətin tarixi-siyasi mahiyyətini artırmaqla yanaşı Azərbaycan xalqının vahid etnos kimi formalaşmasına çox mühüm təsir edən siyasi faktor olmuşdur. Heç şübhəsiz ki, Təbrizin əvəzinə Tehran və ya başqa bir şəhər paytaxt seçilsəydi Səfəvilər Dövlətinin Azərbaycan xalqının vahid etnos kimi formalaşmasındakı rolu tam ola bilməzdi...

laşmasına çox mühüm təsir edən siyasi faktor olmuşdur. Heç şübhəsiz ki, Təbrizin əvəzinə Tehran və ya başqa bir şəhər paytaxt seçilsəydi Səfəvilər Dövlətinin Azərbaycan xalqının vahid etnos kimi formalaşmasındakı rolu tam ola bilməzdi. Bir xalqın formalaşmasında vahid siyasi, iqtisadi və mədəni paytaxtın mövcudluğu çox önəmli faktorlardan biridir. Vahid etnos kimi formalaşan toplumların tarixində bu faktorun rolunu aydın görmək olar. Azərbaycan xalqını formalaşdıran türk tayfaları tarixin səhnəsinə çıxdığı andan Təbriz şəhəri onların həyatında

önəmli faktora çevrilərək mayak rolunu oynamışdır.

Şah İsmayıl, Səfəvilər Dövlətinə qarşı qərəzli tənqidlərin əsasında İslamın şiə məzhəbini dövlətin dini olaraq seçməsi göstərilir. Halbuki, is-

mi həm də siyasi mahiyyət daşıyan şiəlik də həm ərəbləşməyə qarşı yönələrək vahid etnos kimi formalaşmaqda olan toplumu İslam Xilafətinin dini-siyasi və mədəni təsirlərindən qorunmağa xidmət edirdi. Əgər belə olmasaydı, Səfəvilər Dövlətinin yaranması o zaman Azərbaycanda mövcud olan digər dini-siyasi cəryanların dəstəyini qazana bilməzdi.

Onu da unutmamaq olmaz ki, şiəlik İslam dinin məzhəblərindən biri olsa da Azərbaycan xalqının min illərdən gələn dini dünyagörüşünün elmentlərini, o cümlədən də hülul etiqadının təsirlərini daşıyırdı.

Səfəvilər Dövlətinin süqutundan sonra tarix səhnəsinə çıxan Əfşarlar Dövləti Şərqi sonuncu fatehi Nadir şahın qətlə yetirilməsindən sonra dağılmağa başladı. Qüdrətli Azərbaycan dövləti çoxsaylı xanlıqlara bölündü və daha sonra iki böyük imperaya tərəfindən işğal olundu.

Ancaq Səfəvilər Dövləti Azərbaycan xalqının vahid etnos kimi formalaşması prosesini o qədər dərinləşdirmişdi ki, faciəvi hadisələr belə Azərbaycan xalqının vahid etnos kimi bütövlüyünü poza bilmədi.

lamin şiə məzhəbinin hakim din olaraq qəbul edilməsinin Azərbaycan xalqının vahid etnos kimi formalaşmasında oynadığı rol Xristianlığın Provlav məzhəbinin rusların vahid etnos kimi formalaşmasında oynadığı rol qədər önəmli olmuşdur. Əlbəttə, İslamın şiə məzhəbinin hakim dini siyasət kimi seçməsi bu günün sosial şərtlərindən baxdıqda müəyyən qədər mübahisəli görünə bilər. Lakin bu məqam prosesin önəminə kölgə sala bilməz.

Eyni zamanda unutmamaq lazım deyil ki, Azərbaycanda İslam dinin yayılmasından sonra yaranan çox saylı təriqətlər ki-

Rusiya Dövlət Dumasının keçmiş deputatı, müxalif "Yaploko"bloğunun təsisçisi və Sankt-Peterburq Qanunvericilik Məclisindəki fraksiyanın rəhbəri Qriqori Yavlinski Ukraynaya qarşı aparılan müharibəyə gətirib çıxaran səbəblər və perspektiv haqqında məqalə dərc edib.

Onun məqaləsini ixtisarla oxucularımıza təqdim edirik:

"Rusiyada baş verənlər başa düşmək üçün və gələcək haqqında düşünməyə çalışmazardan əvvəl əsas suala cavab verməliyik: biz Avropada Dünya Müharibəsindən sonra ən böyük dövlətlərarası silahlı münaqişəni təşkil edən siyasi sistemə və dövlət quruluşuna niyə və necə gəldik? Gələcək üçün ciddi tam miqyaslı və bir-başə təhlükə yaradan çoxlu qurbanlarlamı? Yeni 2022-ci il fevralın 24-də Ukraynaya qarşı qondarma xüsusi hərbi əməliyyatın başlanmasına səbəb olan siyasi sistem niyə və necə yaranıb?

Bu suala cavab vermədən biz Rusiyanın 30 ildir girdiyi fəlakətli çuxurdan çıxaranmayacağıq və bu gün baş verənlər gələcəkdə ən vəhşi formalarda təkrarlanacaq.Səbəbləri başa düşmək vacibdir.

Əsas səbəb, Rusiya hakimiyyətinin son 30 ildə ölkə əhalisini siyasətin subyekti, onun azadlığını və real rifahını isə ümummilli məqsəd hesab etməkdən imtina etməsi ilə əlaqədar olan postsovet modernizasiyasının uğursuzluğudur.

İlk addım 1991-ci ilin dekabrında Belovejskaya sazişlərinin imzalanması oldu. Bu da onilliklər ərzində inkişaf etmiş iqtisadi əlaqələrin köklü şəkildə dağılması, kobud və ani şəkildə kəsilməsi demək idi.

O dövrdə Rusiya üçün tamamilə yarasız olan "Vaşinqton Konsensusu" adlanan tövsiyələrə uyğun olaraq aparılan islahatlar hiperinflasiyaya və müvafiq olaraq ölkə vətəndaşlarının bütün əmanətlərinin müsadirə olunmasına, sonra isə kriminal özəlləşdirməyə gətirib çıxardı. Nəticədə, oligarxiya formalaşdı və xüsusi mülkiyyətçilər postsovet Rusiyasında heç vaxt meydana çıxmadı. Formal olaraq xüsusi mülkiyyət olsa da,bu, keçmişdə olduğu kimi yenə də hakimiyyətin iradəsindən asılıdır: hər an yeni yenidən bölüşdürülməyə məruz qala bilər.

Eyni zamanda, yeni iqtisadiyyatın formalaşması üçün zəruri olan bütün həyati vacib institusional, hüquqi islahatlar arxa plana keçirildi. Ölkə faktiki olaraq bütün real demokratik

"Bu gün baş verənlər gələcəkdə ən vəhşi formalarda təkrarlanacaq"

lunan və arzuolunmaz və s. haqqında təsəvvürləri obyektiv olaraq, onların düşüncələrini ifadə edən bir insanın ali hakimiyyətinə gətirib çıxardı. Cinayətkar özəlləşdirmənin

yarlanmış vəziyyətin məsuliyyətinin mühüm hissəsini daşıyırlar.

Rusiyanın müasir siyasi quruluşunun formalaşmasında həlledici rol 1990-cı illərdə

Ukraynaya müharibəsinə gətirən səbəblər...

Və yaxud Putin Rusiyasını qarşıda nə gözləyir?!

"Rusiyada modernləşməni həyata keçirmək üçün tarixi fürsət itirildi"

təsisatlardan və hüquq sistemindən məhrum edildi və vəziyyət belə olaraq qalır.

Avtoritar dövlət quruculuğunun əsas mərhələlərindən biri 1996-cı il prezident seçkiləri idi. Seçkilər Rusiyada formalaşmaqda olan seçki institutunu, parlamentarizmi və təmsilçilik hakimiyyətini sarsıtdı. Hakimiyyətin və mülkiyyətin birləşməsi birinci şəxsin dəyişməzliyini tələb edirdi. Hətta

səhm müqabilində kredit hərəcələrinin qanuniliyi məsələsinin gündəmə gətirilməsi ehtimalı və hakim nomenklatura-nın cinayət yolu ilə əldə etdiyi əmlaka sərəncam vermək azadlığını məhdudlaşdıraraq hansı tədbirlər Rusiyanın yeni elitası üçün qəbul edilməz idi.

Keçid dövrünün birinci və əsas vəzifəsi, o vaxtkı rəhbər

liyin, həmçinin onun ən yaxın adamlarının başa düşdüyü kimi, hər hansı bir vasitə ilə, o cümlədən açıq fırıldaqçılardan istifadə edərək, müvafiq aktivlər və səlahiyyətlərdən istifadə edərək, iri özəl mülkiyyətçilər sinfinin yaradılması idi. Bu insanların kollektiv şüuru, nəyin icazəli və yolverilməz, mümkün və qeyri-mümkün, arzuolun

benefisiarlarının maraqlarını qorumaq və hakimiyyətin uğurla nəhəng mülkiyyətçilərə iqtidarına çevrilməsinə şərait yaradan məhz həmin qərarların qəbulunu təmin etmək lazım idi. Bazarda ədalətli rəqabətə yönəlmiş hər şey sabotaj edildi və ləkələndi. Bu, ölkənin və onun gələcəyinin tamamilə itirildiyi bir siyasi seçim idi. Qeyd etmək vacibdir ki, bir qayda olaraq, postsovet ziyalıların eyni nümayəndələri 1996-cı ildə Yeltsin, 2000-ci ildə Putin, 2021-ci ildə isə Navalni "ağıllı səsvərmə" üçün kampaniya aparıblar. Ümumiyyətlə, postsovet ziyalıları və "yaradıcı təbəqə" bu istiqamətdə rol oynamıqla, 1990-cı illərin yanlış və cinayətkar islahatlarına, Rusiyada avtoritar, şovinist siyasi sistemin formalaşmasına qeyd-şərtsiz dəstək verməklə

Rusiya hakimiyyətinin 1917-ci il oktyabr çevrilişinə, siyasi cərrəyan kimi bolşevizmə, stalinizmə hüquqi qiymət verməyə cəsarət etməməsi də oynadı. Əvəzində postsovet Rusiyası SSRİ-nin varisi elan edildi. Bu, Stalin dövründə sovet sisteminin bir hissəsinə çevrilmiş "böyük imperiya gücü" ənənəsinə sadıqlıq demək idi. Stalinizmdən imtina olunmaması 21-ci əsrdə aqressiv imperiya siyasətinin, milli bolşevizmin dövlət ideologiyası kimi meydana çıxmasını əvvəlcədən müəyyənləşdirdi.

Nəticədə bolşevik tipli hüquqi nihilizmə, hakimiyyətlə mülkiyyətin birləşməsinə əsaslanan siyasi və iqtisadi sistem yarandı. Nə azad mətbuata, nə müstəqil məhkəməyə, nə real parlamentə, nə də seçkilərə burada yer ola bilməz. Çünki bütün bu qurumlar sistemin özü üçün təhlükədir.

Bu şəraitdə Putinin meydana çıxması nə təsadüf, nə də səhv hesablama idi. Bu, 1990-cı illərdə yaradılmış sistemi qorumaq zərurətindən irəliləyən şüurlu seçimdir.

Hakimiyyətin məqsədi mənfur və cinayətkar irsi düzəltmək deyil, 1990-cı illərdə formalaşmış mexanizmləri qoruyub saxlamaqdı. Beləliklə, Rusiyada modernləşməni həyata keçirmək üçün tarixi fürsət itirildi. Ölkədə avtoritar rejim təsbit edildi.

Belə bir şəraitdə enerji daşıyıcılarının yüksək qiymətləri ilə müşahidə edilən təsadüfi global iqtisadi şərait əhalini qəsdən siyasətdən uzaqlaşdırmaqla yanaşı, Putin rejimini gücləndirən amilə çevrildi. Rusiya kimi real iqtisadi inkişafınlmadığı ölkədə baş verən böyük iqtisadi artım gec-tez müharibəyə gətirib çıxaracaqdı.

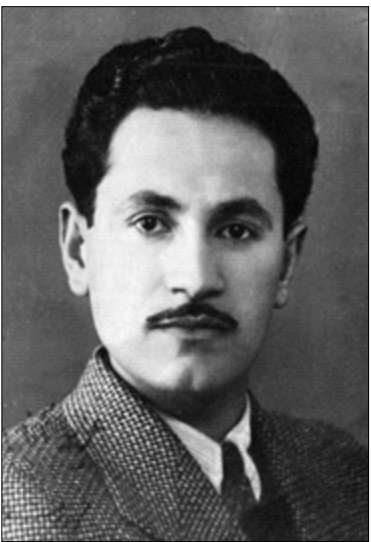
Baş verənlərin səbəblərini bilmək və başa düşmək gələcəyi düzgün və möhkəm mənavi dəyərlər əsasında qura bilmək üçün lazımdır, nəinki indiki kimi yalan və qanunsuzluqlarla...

Hazırladı: RƏŞAD

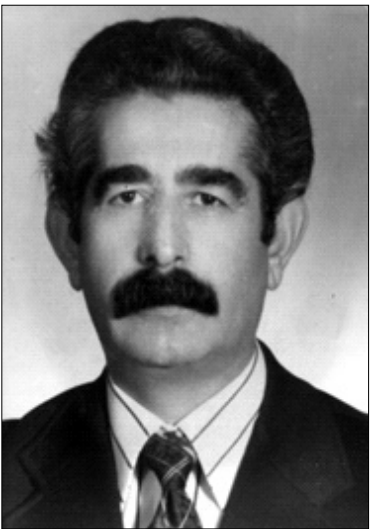
Başar övladının hürriyyət və istiqlal

Ənuşirəvan İbrahimi qanunları və Firidun İbrahimi Anayasası!

Fədakarlığınız nəticəsiz qalmayıb. Məsləkinizlə, mübarizə əzminiz və şəhadətinizlə yandırıdığınız milli azadlıq məşəli bu gün sizin yolunuzu davam etdirən milyonlarla türk ərənlərinin ürəyində alovlanaraq azadlıq yoluna nur saçmaqla türkün milli azadlığını addım-addım yaxınlaşdırır.

Firidun Qəni oğlu İbrahimi

Ənuşirəvan Qəni oğlu İbrahimi

(Əvvəli ötən sayımızda)

Obyektiv mülkiyyət, bölgü və əmək haqqının Ənuşirəvan İbrahimi qanunları

1918-ci ildə Rusiyada V. Lenin başda olmaqla bolşeviklər K. Marksın elmi sosializm nəzəriyyəsinə aid olan anlayışlardan şüar kimi sui-istifadə edib zəhmətkeş kütlələrini aldatmaqla onlardan zərbə qüvvəsi kimi istifadə edərək hakimiyyəti ələ almış və dünya tarixində ilk dəfə olaraq dövlət quldarlığı quruluşu qurmuşlar. Mövcud olduğu 74 il ərzində az qala dünyanın yarısını öz əsarəti altına alaraq bütün dünyaya özünü sosialist dövləti kimi qələmə verməklə guya bu quruluşun K. Marksın elmi sosializm nəzəriyyəsi əsasında qurduqlarını iddia etmişlər. Əslində

Rusiyada qurulub SSRİ adlanan dövlət V.Leninin elmi ədəbiyyatda "Hərbi kommunizm" adlanan nəzəriyyəsi əsasında qurulmuş, 1980 - ci illərdə hakimiyyətə gələn M.Qorbaçovun V.Leninin digər, "Yeni İqtisadi Siyasət" adlanan nəzəriyyəsi əsasında həyata keçirdiyi islahatlar nəticəsində dövlət feodalizmi quruluşuna çevrilmişdir. V.Leninin K.Marksın elmi sosializm nəzəriyyəsi ilə daban-dabana zidd olan bu "Dövlət Quldarlığı" və "Dövlət Feodalizmi" nəzəriyyələri bolşeviklər tərəfindən elə ustalıqla "Marksizm" adı ilə pərdələnmişdir ki, bunu nəinki SSRİ-nin iqtisadçı, hüquqşünas alimləri, hətta dünyanın ən məşhur iqtisadçı və hüquqşünas alimləri belə bolşeviklərin bu sirini bu günədək açə bilmir.

Mən 1972-ci ildə indiyədək dünya iqtisad elmində mücərrəd, yeni adı çəkilsə də məzmunu belli olmayan obyektiv Mülkiyyət, Bölgü və Əmək Haqqı iqtisadi qanunlarının məzmununu kəşf etdiyim zaman SSRİ-də mövcud olan quruluşun sosializm deyil, "Dövlət quldarlığı" quruluşu olub V. Leninin "Hərbi kommunizm" nəzəriyyəsinə əsaslandığını, onun "Yeni İqtisadi Siyasət" nəzəriyyəsinin mahiyyətinin isə dövlət feodalizmi olduğunu elmi əsaslarla sübut edərək bu barədə o zaman SSRİ-nin baş ideologu olan M. Suslova müraciət etdim. Təbii ki, buna görə mənim başımı sığallamadılar. SSRİ dağıldıqdan sonra bu qanunlar Bakı qəzetlərində çap edilsələr də onun mahiyyətini, yeni ölkədə vətəndaşların, bütövlükdə cəmiyyətin inkişafı üçün, müasir dövrün tələblərinə cavab verə biləcək dövlət quruluşunun yaradılmasının yolunu göstərən bir vasitə olduğunu bolşeviklərin uzun illər hiyləgər təbliğatı nəticəsində sosializm sözünü sovet hakimiyyəti kimi başa düşərək diksinən, qorxuya düşən insanlar indiyədək dərk edə bilməmişlər. Həm də təkcə sadə insanlar deyil, dünyanın tanınmış alimlərinin çoxu belə K.Marksın sosializm nəzəriyyəsindən söz düşdükdə bunu bolşeviklərin təqdimatındakı kimi təsəvvür edərək ömür boyu xırmanda dövrə vurub taxıl tapdalayan xırman atları qamçı görəndə hətta cıdır meydanında belə yerində dövrə vurduqları kimi, sovet hakimiyyəti kimi dərk edirlər.

Mənim sovet alimləri və ideoloqlarının K. Marksın elmi sosia-

lizm nəzəriyyəsinin özülü olan "Proletariat diktaturası" və "İctimai mülkiyyət" habelə "Xüsusi mülkiyyət", "İzafi dəyər" anlayışlarının mahiyyətini necə saxtalaşdırdıqlarını, K.Marksın elmi sosializm nəzəriyyəsinin təcrübədə hansı iqtisadi, ictimai mexanizmlər vasitəsilə reallaşdırmaq mümkün olduğu və ümumiyyətlə sosializmin mahiyyət etibarilə nə olduğunu, kəşf etdi-

liyində cəmləşdirib, bütün vətəndaşları isə mülkiyyət hüququndan məhrum edərək onları dövlətin quluna çevirməsi anlamında başa düşülür. Bolşeviklər tam mərkəzləşmiş bu mülkiyyəti rəsmən dövlətə versələr də, reallıqda onu dövlət mexanizmini idarə edən piramidaşəkilli dövlət sisteminin üfqi və şaquli pillələrində duran dövlət məmurlarının qeyri-rəsmi mülkiyyətinə vermişdilər.

Bütün bunları ardıcılıqla oxucuya izah edəcəyəm. Dünyanı, o cümlədən ən məşhur iqtisadçı və hüquqşünas alimləri dəhşətə gətirən söz K. Marksın "Proletariat diktaturası" terminidir. Bu termin sovet dövlətinin ölkə ərazisində mülkiyyəti dövlətin əlində, sahibliyində cəmləşdirib, bütün vətəndaşları isə mülkiyyət hüququndan məhrum edərək onları dövlətin quluna çevirməsi anlamında başa düşülür...

yim qanunlar əsasında izah etdiyim monoqrafiya Rusiya Hökuməti yanında Maliyyə Universitetinin Sankt-Peterburq filialının elmi şurasının 20.06.2017-ci il tarixli 44 sayılı qərarı ilə Sankt-Peterburq şəhəri, Info-da nəşriyyatında rus dilində məhdud sayda çap olunması əlbəttə ki, geniş oxucu kütləsinin sosializm quruluşunun mahiyyətini dərk etməsinə yetərli deyildi. Bu həm də geniş oxucu kütləsinin sosial iqtisad elminə və Marksisizm bələd olmaması ilə əlaqədardır. Bu səbəbdən mən məşhur hüquqşünas, kiçik ədliyyə müşaviri Məmmədcan Əzizxanlı ilə birlikdə K. Marksın elmi sosializm nəzəriyyəsini təcrübədə reallaşdırma biləcək müasir dövlətin Anayasasını işləyib hazırladıqdan sonra türk ölkələri birliyinin vahid Turan dövlətində birleşəcəyi halda türk millətinin bütövlükdə bu Anayasa əsasında hətta bu gün Avropanın ən inkişaf etmiş ölkələrində belə mövcud olmayan münbit iqtisadi və ictimai şəraitdə sürətlə inkişaf edib dünyanın ən qabaqcıl dövlətlərindən, cəmiyyətlərindən birinə çevrilə biləcəyini dərk edərək türk dövlətlərinin vahid Turan dövlətinə çevrilməsinin hazırlıq və keçid mərhələsinin strateji əsaslarını da işləyib hazırladıq.

Bütün bunları ardıcılıqla oxucuya izah edəcəyəm. Dünyanı, o cümlədən ən məşhur iqtisadçı və hüquqşünas alimləri dəhşətə gətirən söz K. Marksın "Proletariat diktaturası" terminidir. Bu termin sovet dövlətinin ölkə ərazisində mülkiyyəti dövlətin əlində, sahib-

Çünki, dövlət mexanizmi canlı və şüurlu varlıq olmadığından, o bu mülkiyyətə sahiblik edə, nə də onu idarə edə bilməz. Faktiki olaraq bu mülkiyyətin sahiblik, istifadə və sərəncam hüququ dövlət məmurlarının vəzifə səviyyəsi və səlahiyyətlərinə uyğun olaraq, onların arasında bölüşdürülmüş olur. Bu o deməkdir ki, Sovet hakimiyyəti sırası vətəndaşları dövlət məmurlarının quluna çevirməklə yanaşı, hakimiyyət piramidasının aşağı pillələrində duran məmurların özünü də hakimiyyətin ən yuxarı pilləsində durub dövləti təmsil edən şəxsin quluna çevirmişdi. Proletariat anlayışının irqindən, milliyetindən, cinsindən, əqidəsindən, ixtisas, vəzifə və s. asılı olmayaraq ona gəlir gətirən mülkiyyəti (kapitalı) olmayan şəxs olduğunu nəzərə alıqda sovet hakimiyyətinin proletariatin diktaturası deyil, sadə, mülkiyyətsiz vətəndaşların üzərində, rəsmən mülkiyyət hüququ olmayıb, reallıqda dövlət mülkiyyətinin sahibi olan dövlət məmurlarının diktaturası olduğu aydın olar. Bundan başqa hansısa fəhlənin, kəndlinin, müəllimin, mühəndisin və s. hansısa vəzifəyə təyin etməklə, onun vəzifə səlahiyyətlərinə uyğun dövlət mülkiyyətini mənimsəmək imkanı verilməsi də proletariat diktaturası deyil. Bu barədə K.Marks F.Boltyeyə ünvanladığı məktubda yazır ki; "Fəhlələrin dağınıq iqtisadi hərəkatından hər yerdə siyasi hərəkat, yeni öz marağını ümumi formada, yeni bütün cəmiyyət üçün icbari olan formada həyata keçir-

məyə çalışan sinfin hərəkatı olan formaya gəlir". Qeyd edək ki, heç bir mülkiyyəti (kapitalı) olmayan sinif kimi proletariatin çoxluq təşkil edən və mövcudluq uğrunda ən aktiv mübarizə aparmağa məhkum olan hissəsi fəhlə sinfidir. Belə ki, proletariatin tərkib hissələri olan mülkiyyətsiz müəllimin, mühəndisin, nazirin və s. proletarların vəziyyəti fəhlələrin vəziyyəti qədər dözülməz olmadığından onlar bu mübarizədə fəhlələr qədər aktiv olmur. Buna görə də K. Marks daim proletariatin vəziyyətindən danışarkən ən çox onun vəziyyətini ən qabarıq ifadə edən fəhlə sinfini dilə gətirir. Məhz buna görə marksisizm bələd olmayan kütlə proletar anlayışına çox dar çərçivədə yanaşaraq bu ifadəni ancaq fəhlə, yaxşı halda isə, həm də kasıb kəndli kimi anlayır.

Kapitalizm cəmiyyətində bütün vətəndaşların, o cümlədən kapitalı olmayan proletarların kapital sahibi olmaq hüququ tanınsa da, nə bu hüququ iqtisadi cəhətdən mütəlak reallaşdırılmasını təsbit edən inzibati qanun, nə də iqtisadi mexanizm var. Ölkədəki bütün proletarların ən ümdə tələbi və marağı onların mövcudluğunu təmin edən kapitalla təmin edilməsidir. Onun bu marağının bütün cəmiyyət üçün ümumi və icbari formada həyata keçirilməsi isə onları qeyd-şərtsiz bu mülkiyyətlə təmin olunmasını təsbit edən inzibati qanun, bu qanunun reallaşdırılmasını iqtisadi cəhətdən təmin edən iqtisadi mexanizm ola bilər.

"Proletariat diktaturası" və "İctimai mülkiyyət" anlayışlarını K. Marksın müəyyən etdiyini və bu iki anlayış onun elmi sosializm nəzəriyyəsinin özülü olduğunu nəzərə alıqda "Proletariat diktaturasının" cəmiyyətdə mülkiyyətsiz vətəndaşları qeyd-şərtsiz və mütəlak mülkiyyətlə təmin etmək haqqında qanun olduğu aydın olur. Üstəlik bu qanunu, yeni, proletariatin bu diktaturasını reallaşdıran iqtisadi mexanizmi, yeni milli mülkiyyətin bir hissəsinə ictimai mülkiyyət statusu verilərək mülkiyyətsiz vətəndaşları mülkiyyətlə təmin etməklə təcrübədə insanlara nə dərəcədə azad, demokratiya şəraitdə yaşamaq, inkişaf etmək imkanları verən iqtisadi-ictimai sistem, dövlət quruluşu yaratmaq imkanı veriyini görmək olur.

Sosializm quruluşunun yaradılmasının ilk zəruri addımı kimi K. Marksın cəmiyyətdə mövcud olan dövlət mülkiyyətinin milliləşdirilməsini daim önə çəkməsi də fəvqəladə dərəcədə mühüm məsələdir.

(Ardı var)

Şapur QASIMI

Iyirmi birinci əsrdə yaşayırıq - dünyada gedən dərin və geniş proseslər Yer kürəsinin İnsan yaşayan məkanlarına - sivil ölkələrinə "inteqrasiya" (söz latınca, tərcümədə "bərpa olunma" mənasını verir) səslənməkdədir: dövlətlərin təsərrüfatlarının obyektiv birləşməsini şərtləndirir, mühüm məqsədi iqtisadi artım templərinin davamlılığına rəğmən əldə olunan resuslardan maksimum dərəcədə səmərəli istifadənin təmin olunmasıdır, daha dəqiqləşdirsək: inteqrasiyanın başlıca forması kimi, ölkə təsərrüfatının beynəlmilləşməsi nəticəsində onun dünya təsərrüfatının bir hissəsinə çevrilməsidir. Əlaməti kimi, iqtisadiyyat sahəsində ümumi siyasətin formalaşdırılması və reallaşdırılmasıdır. İnteqrasiyanın belə bir çoxgedişliliyi, musiqi dili ilə desək, polifonikliyi mədəniyyətə onun da bir atributu olan təhsilə və digər sferalara müncərdir.

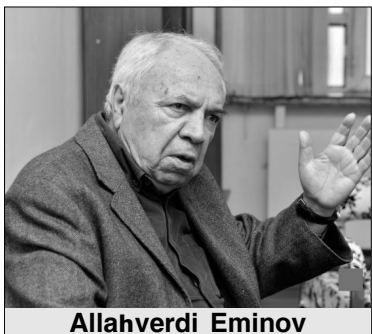
(Əvvəli ötən sayımızda)

İnsan ruhunun - canının bir məkanı da mövcuddur, o vəziyyətdə kişi tək, qa-dın tayını tap-sın və "cütləşsin". Kainatda da tək deyilən şey yoxdur. "Cütlər" isə dünyaya insan - varlıq gətirmək şansına malikdir, elmi dildə desək, seks başlanğıcı mərhələsində bu, ən cazibədar sfera sayılır: Kişi və qadın ruhu bədənəndən - bioloji mövcudatdan ayrılır, qeyri-adi Məkana - Kosmosa uçar. Şəhvət mühitində bu ilahiliyi qaçırmayla kişi və qadın daxillərindəki enerjini itirirlər: bu isə hər ikisini kosmik aləmdən ayrır və bədənəndəki ruhu öldürür. Məsələ Məhəbbətin qövhərinə daxil olmaqdır, əks halda Qadın bədənindəki gözəlliyinin fəlsəfəsini anlamaq absurddur!

Orqazm hormonlar tərəfindən idarə olunur, bunu tənzimləyən ilahi qüvvədir: Yer - Məkan deyildir. Bu prosesdə Kişinin və Qadının beyin qabığında reaksiyalar baş verir, xüsusilə cütlərdəki nitq məcrasından çıxır, acizləşir, eyni zamanda aqressivləşir. Cinsi həvəsdə hormonların təsir qüvvəsi labüddür və geniş diapazonda beyin qabığının çevik reaksiyasına ya mənfə, ya da müsbət cavab verir. Tibbi nəticəyə görə, kişi hormonları anormaldırsa, onun cinsi istəyi azalır, beləliklə, Kosmosla kontakt qırılır, əlaqə kəsilir. Kişilik hormonu olan testosteron daha

Kosmik pedaqogika: kamil insan axtarışı

Allahverdi Eminov

artıq fantaziya təsirli olur. Lakin enerjini (ereksiyası) yüksəltməkdə bunun lazımı funksiyası itirsə, hormonların fəaliyyətində enerjinin itməsi fikri, ehtirasın hormonlar tərəfindən idarə edilməsi baş tutmur. Təbii ki, cinsi fantaziya kosmosdan qidalanır və hər iki tərəf məkandan qopur, çəkisizlik aurasına sığır. Partnyorlar sevgiyə (eşqə yox) yaxınlaşanda qeyri-adi hissə şüura - beyinə birbaşa işləməsini sezəndə ehtiras - enerji ülviləşir, yaşamağa inam stimullaşır, xüsusilə, kişi fərdi bütövləşir, Kosmosa qovuşur. Bu, kişinin qeyri-adi qüvvə tərəfindən idarə olunmasının əyani sübutudur, daha doğrusu, tükənməz enerjisidir. İnsan Kainatı hissiyyatı ilə duyur, təxəyyülü (fantaziyası) vasitəsilə öz dünyasını yaradır. Ona görə də İnsan Yer cazibəsindən hey qopub Kainata, Göy qübbəsinə can atmaq arzusunda yaşayır. Hissiyat sevgidə yox, eşqdə unudulur və bu zaman ilahiyyə qovuşur - ruhən cütlər. Çünki ilahi eşqin zirvəsidir, sevgi isə qoşa enerjinin ("libido"nun) içərisindəki zəhəri - ehtirası transformasiya edir, "cüt-

lər" paklaşırlar.

Bir qədər haşiyyə çıxmaq istədim oxucular daha real mənzərə ilə qarşılaşsınlar və hansı qənaətə gələrərsə onların zövqündən, İnsan mövcudatından asılı olacaqdır.

İnsan xəlv olunanda onda çatışmayan bir nəsnə yoxdur. Təbiyyəsinə - davranışına gəldikdə isə o adamın özünə məxsusdur. Dahi isveç psixoloqu Z.Freydin məhz

İnsan xəlv olunanda onda çatışmayan bir nəsnə yoxdur. Təbiyyəsinə - davranışına gəldikdə isə o adamın özünə məxsusdur. Dahi isveç psixoloqu Z.Freydin məhz "libido"sunu, hərçənd, nəzəri baxımından anlamaq elə də asan deyilsə, insan şüursuzcasına bu işi həyata keçirir, bu da Allah Təalanın göndərdiyi vəhydir. Z.Freydin nəzəriyyəsində 2 prinsip irəli sürülmüşdür: Meyl nəzəriyyəsi və şüursuzluq nəzəriyyəsi. Birinciye görə, insan, öncə həmişə həzz axtarışında olan məxluqdur və o, "əsərdə" saxladığı meyllərin içərisində erotik meyllə üstünlük qazandırır. İkinciye görə insanı təkə şüur yox, şüursuzluq da idarə edir...

"libido"sunu, hərçənd, nəzəri baxımından anlamaq elə də asan deyilsə, insan şüursuzcasına bu işi həyata keçirir, bu da Allah Təalanın göndərdiyi vəhydir. Z.Freydin nəzəriyyəsində 2 prinsip irəli sürülmüşdür: Meyl nəzəriyyəsi və şüursuzluq nəzəriyyəsi. Birinciye görə, insan, öncə həmişə həzz axtarışında olan məxluqdur və o, "əsərdə" saxladığı meyllərin içərisində erotik meyllə üstünlük qazandırır. İkinciye görə insanı təkə şüur yox, şüursuzluq da idarə edir. Hər iki nəzəriyyə həm müstəqil səciyyəyə malikdir, həm də bir-birini tamamlayır, bir-birinə qovuşur. Psixoloqa görə şüursuz-

luq son dərəcə fəal psixoloji impulsların (gizlinlərin) qaynağıdır, insan bir qayda olaraq öz şüursuzluğunun təşəkkül tapma prinsipləri, xarakteri, funksiyaları və fəaliyyət çevrəsi heç bir dəqiq məlumatla malik deyil. Z.Freydin fikrincə, "libido" anlayışı ilə ifadəsini tapan erotik meyillər şüursuzluğun həm materialını, həm də məzmununu təşkil edirlər. Və yazmışdır ki, "libido" sözü "məhəbbət" sözü

altında nəzərdə tutulan meyillərin enerjisinin kəmiyyət tərəfini ifadə edir; libido ruhi həyatında erotik meylin dinamik təzahürüdür.

Bu fikirdə vurğulanan keyfiyyət və kəmiyyət tərəflərindən birini (keyfiyyət) libido psixi enerjiyə daxil etmək olmaz, çünki kəmiyyət baxımından o, seksual ehtiras proseslərini ölçmək imkanı verir. Belə ki, libidonun yaranması, artması və azalması, habelə, bölünməsi və yerdəyişməsi psixoseksual hadisələri izah etməyə şərait yaradır. Və insan doğulur, nə vaxtsa Ruhə Kainata qovuşur.

Kainat daima tədqiqat obyektinə olmuşdur, mənbələrə varanda ib-

tidai dövrün sivilizasiyasının mövcudluğuna şübhə etmirsən, Kainat canlı varlıq kimi təsəvvür yaradır: insan kainatın oxşarı, mikrokosmos kimi qəbul olunmuşdur. Paradoxs alınır: illərlə oxumuşuq ki, qədim insanlar vəhşi həyat yaşamışlar, bəsit biliklərə yiyələnmişlər, heç bir kəşfə müəlliflik etməmişlər - tam absurd inam. Dünyanın nüfuzlu alimlərindən K.Noytin, A.Batler, M.Kotler və başqaları ümitsiz sayıqlamaların əleyhinə çıxmışlar: "Qədim elm elə yüksək səviyyədə olmuş ki, hətta müasir texnologiyadan istifadə etməklə çox vaxt onun bir çox nailiyyətlərini təkrarlamaq belə mümkünsüzdür".

İnsanın yaşam labüdlüyünü reallaşdıran onun orqanizmidir və bütün üzvlər bir-birilə harmonik fəaliyyətdədir, biri zədələnsə canlı varlığı ağrılarla, fiziki və mən-

nəvi fəsadlarla üz-üzə qoyur: "Kosmoqonik parametrlərin tarixən insan anatomiyasının mikro parametrlərinə uyğun seçilməsi" fikri ortaya gəlir və Şərq elminin diqqətindən qaçmır, bu, Şərq əfsanələrində, nağıllarında özünü göstərir. Məsələn: "Min bir gecə" nağıllarında ilk insan Adəmi Allah Təala dörd şeyin: su torpaq, od və havanın birləşməsindən yarandığı ısrarına gəlir. Orqanizmin fəaliyyəti yaranış modelinə müvafiq olaraq "Kainatın yaranışının vahid modelinə" söykənir. Fizik - alim Rəzəm Əliyev nümunə gətirir ki, Afrikanın qərbində yaşayan qədim Doqan tayfaları insanın qan dövrənini Kainatın Qan dövrəni ilə müqayisə etmişlər ki, çağdaş baxışlarda qədimdən gələn bu ideyanın kainatın və insanın kosmo-anatomik parametrlərinin müqayisə olunması məsələsidir.

İnsanın ürək çırpıntıları və qan dövrəni Kainatla harmoniyada baş tutur, hava pəjmürlü, dolaşq olan da nəfəs alıb - vermək işi çətinləşir və "bu gün havada maqnit dalğası sahəsi vardır", - deyirik.

Kosmobioloji harmoniyanın mövcudluğu təsadüfi deyil ki, hələ əski təfəkkürdə özünə yer almış, yanlış təsəvvürlərə bir aydınlıq gətirmişdir: kainat, insan və səsin təbii bağlılığını, vahid harmoniya yaratdığını şərtləndirmişdir. İnsan ritmlərdən kənarda olmur, insanın nəbzindədir, döyünür və qəlbini işıqlandırır. İnsanı Allah Təalanın əzəmətinə idrak etməyə aparır, kamilliyə çatdırır - ilahi nəzərgahdır bu Məkan.